

GUJOURNALEN

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #4 OKTOBER 2024

NYHETER

Så ska
naturvetarna
husera IT-
institutionerna

NYHETER

Cancelling
skäl till oro?

REPORTAGE

Fluffigare texter
med Chat GPT

Från istider till inflation

Ola Olsson söker sig tillbaka till stenåldern

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

GU JOURNALEN

har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

T.f chefredaktör & ansvarig utgivare:

Eva Lundgren,
tel: 031-786 10 81,

e-post:
eva.lundgren@gu.se

Redaktör

Allan Eriksson
tel: 031-786 1921

e-post:
allan.eriksson@gu.se

Fotograf:

Johan Wingborg,
tel: 070-595 38 01,

e-post:
johan.wingborg@gu.se

Layout: Anders Eurén,
tel: 031-786 43 81,

e-post:
anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen,
Göteborgs universitet,
Box 100, 405 30,
Göteborg

e-post:
gu-journalen@gu.se

Internet:

gu-journalen.gu.se

Upplaga: 4 000 ex

ISSN: 1402-9626

Material: För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen.

Tryckeri: ByWind

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

42

Populär psykologipodd.

34

Störförsök efter 100 år.

37

Litteraturresa i Bohuslän.

Innehåll

Nyheter 04-20

- 04 IT-fakulteten upphör som egen enhet.
- 06 Kloning snarare än cancellering.
- 09 Hanna Stjärne blir ny styrelseordförande.
- 09 Så gick det för pedagogerna.
- 10 Valforskningsprogrammet fyller 70.
- 12 Gammal undersökning återskapad.
- 13 Mikroutbildning mot cyberhot.
- 14 Utredning om tvärvetenskaplig organisering.
- 15 Stort fokus på ungas hälsa.
- 16 Ökat intresse för katastrofmedicin.
- 18 Henric Benesch är nygammal dekan.
- 20 Inflation ger stort under-skott.

Profilen 22-25

- 22 Med historisk blick på ekonomi.

Reportage 26-35

- 26 Räddar det ukrainska kulturarvet.
- 28 Samarbete kring hälsofrågor.
- 30 Ukrainska studenter får Erasmus-stipendier.
- 31 Religion som en del i kampen.
- 32 För- och nackdelar med Chat GPT.
- 33 Utställning om barnmorskor.
- 34 Fisk återplanterad efter hundra år.

Folk 37-51

- 37 På litterär utflykt genom Bohuslän.
- 40 Storbritannien som federal stat.
- 42 Podd för alla psykologintresserade.
- 44 Rörelser att lyssna till.
- 46 Välkommen till Senioruniversitetet.
- 47 Nytt om folk.
- 48 Utsikt från Pedagogen.
- 49 På kommunikationskurs i Berlin.
- 50 Bli en säkerhetshjälte!
- 51 Debatt: Så blir du av med din mejlkorg.

Ny minister, nya strategier och annat höstnytt

Hösten kommer med nyheter så som flera nya ledamöter i universitetsstyrelsen och en ny utbildningsminister. De förstnämnda har vi väntat på, den sistnämnda var mer oväntad. Varmt välkomna till dessa och varmt välkomna till ett nytt läsår!

I juni beslutade universitetsstyrelsen om de strategier som vi på olika nivåer inom universitetet arbetat fram tillsammans. Med dessa kan vi koncentrera mer kraft till vissa utvalda områden och det känns väldigt roligt att vi nu konkretiserar de övergripande strategierna i verksamhetsplaner för kommande år.

Vår övergripande vision är fortsatt densamma: Ett universitet för världen. Därför är det särskilt roligt att vi fått möjlighet att göra en tvärvetenskaplig kraftsamling kring området Global barn- och ungdomshälsa med inriktning psykisk hälsa med en nyinrättad professur i Drottning Silvias namn. Som startskott anordnas en forskningskonferens i syfte att koppla ihop forskare med intresse för området inom Göteborgs universitet och företrädare för det omgivande samhället.

Vid universitetsstyrelsen den 11 septem-

ber ställde man sig bakom beslutet som innebär att IT-fakultetens båda institutioner går samman med Naturvetenskapliga fakulteten vid årsskiftet. Jag är glad över det stora engagemang som finns hos samtliga inblandade och i och med styrelsens beslut kan nu arbetet fortsätta drivas framåt.

Inom sektorn böljar samtalen om hur vi kan samverka och driva en enad front i tider när resurserna minskar samtidigt som utveckling krävs för att möta såväl samhällets- som studenternas behov. En tydlig indikation på vilka frågor som är på samhällsagendan är några av de intressanta utredningar som pågår. Till exempel UHR:s utredning om att främja ansvarsfull internationalisering vid utbildnings-, forsknings- och innovationssamarbeten och SUHF:s styrning av utbildningsutbudet. Universitetet följer dessa med stort intresse och bidrar med remissvar och liknande.

En spännande höst för oss alla helt enkelt!

Malin Broberg

Rektor MALIN BROBERG

Stort engagemang för Ukraina

Redan samma dag som Rysslands invasion av Ukraina inleddes började Andreas Segerberg spara ner så många webbsidor från ukrainska myndigheter och organisationer som han bara hann med. Han är nu aktiv i nätverket Sucho som arbetar med att bevara det ukrainska kulturarvet. En annan engagerad person är doktoranden Jonas Zimmermann som arbetar som läkare nära fronten i Ukraina. Tillsammans med Amir Khorram-Manesh är han kursledare för en utbildning i katastrofmedicin. De menar att vårdpersonal förstas måste lära sig hantera akuta situationer men att också allmänhetens kunskaper borde öka - kanske med hjälp av grundläggande första hjälpen-kurser.

Ukraina är i fokus i ytterligare två artiklar. Den ena handlar om en konferens i global hälsa med deltagare från Armenien, Georgien, Moldavien och Ukraina. Den andra är en liten presentation av två ukrainska studenter som just nu studerar vid institutionen för språk och litteraturer. Utbytet har gjorts möjligt efter att Erasmus-programmet öppnats upp för ukrainska studenter.

Nationalekonomi kan handla om mycket, men vad har det med stenåldern att göra? Jo, där finns själva grunden för människans ekonomiska utveckling. Det menar Ola Olsson som skrivit en bok om paleoekonomi.

Är cancelkultur ett allvarligt problem vid universitetet? Bo Rothstein har dock identifierat en allvarligare fara: kloning. Svenska forskare föds och dör på samma institution. Då blir det kanske inte så många nya tankar, menar han.

Eva Lundgren

Stort arbete när IT-fakulteten upphör

IT-fakulteten upphör som organisatorisk enhet och dess båda institutioner förs över till Naturvetenskapliga fakulteten. Det är innebörden av ett beslut, fattat av Göteborgs universitets styrelse den 11 september.

De båda IT-institutionernas nya hemvist gäller från 1 januari 2025 men den fysiska flytten kommer att ske senare.

BESLUTET BYGGER PÅ en utredning av IT-fakulteten förra året som dåvarande rektor initierat. I det ursprungliga förslaget var tanken att endast institutionen för data- och informationsteknik (CSE) skulle föras över till Naturvetenskapliga fakulteten medan institutionen för tillämpad informationsteknologi (ITIT) skulle bli en del av Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Efter noga överväganden beslutade rektor Malin Broberg i våras att istället arbeta för att båda institutionerna flyttar till Naturvetenskapliga fakulteten.

- Bedömningen är att en gemensam hemvist för IT långsiktigt ger både utbildning och forskning inom området de bästa förutsättningarna att även fortsättningsvis profilera GU inom befintliga och nya samarbeten, till exempel inom life science med Sahlgrenska akademien, Chalmers och VGR, säger Malin Broberg.

Att universitetsstyrelsen nu

fattat beslut gör att arbetet på omorganiseringen kan ta fart, påpekar Malin Broberg.

- Jag är glad över att processen nu kan fortsätta framåt, i och med styrelsens beslut. Det finns en stort engagemang hos alla inblandade och en vilja att driva ett strategiskt arbete inom IT och STEM-områdena med den nya fakulteten som bas.

OM BILDANDET AV en ny fakultet innebär ett namnbyte är ännu inte klart. Men det har tillsatts en arbetsgrupp med representanter från flera institutioner samt studenter med uppgift att ta fram ett namnförslag och en vision för den nya fakulteten, förklarar Göran Hilmersson, dekan på Naturvetenskapliga fakulteten.

- Självklart kommer förändringen att påverka Naturvetenskapliga fakulteten på en mängd sätt. För att omorganisationen ska gå så smidigt som möjligt är det viktigt att börja samarbetet redan nu. Jag har haft flera samtal med medarbetare från IT-fakulteten och under hösten kommer representanter för de båda IT-institutionerna att bjudas in till prefektrådet och alla beredande organ. På agendan står bland annat en ny vision och verksamhetsplan för den kommande treårsperioden. Eftersom vi precis haft ett val till fakultetsstyrelsen kommer vi inte att genomföra ytterligare en omröstning. Men under hösten kommer IT-representanter att

»Men jag hoppas och tror att vi kommer att skapa något riktigt bra tillsammans ...«

Göran Hilmersson

Malin Broberg

vara välkomna som gäster på våra styrelsemöten och nästa år kommer styrelsen naturligtvis att kompletteras med ledamöter från de nya institutionerna.

Omorganiseringen innebär bland annat möjligheter till synergier inom administrationen vilket stärker ekonomin.

- **IT-INSTITUTIONERNA** och de naturvetenskapliga institutionerna kommer organisatoriskt gå samman till årsskiftet 2024/2025. Men det betyder inte att institutionerna kommer att flytta nu utan blir kvar på Lindholmen tills vidare. Chalmers har beslutat att hela den universitetsgemensamma institutionen CSE, med cirka två tredjedelar av personalen anställda på Chalmers, ska flytta till Johanneberg så snart det finns lokaler tillgängliga. ITIT har inte en lika självklar placering, men vi har redan påbörjat en utredning som tittar på de alternativ till fysisk placering som finns på Medicinareberget. Ska det bli en lyckad organisationsförändring är det viktigt att hitta lämpliga lokaler i direkt närhet till övriga institutioner inom naturvetenskap.

Naturvetenskapliga fakulteten och IT-fakulteten samarbetar idag ganska lite, påpekar Göran Hilmersson.

- Men jag är övertygad om att det finns en stor potential för betydligt mycket mer samarbete vilket prefekterna på både IT-fakulteten och Naturveten-

Foto: JOHAN BODELL

skapliga fakulteten håller med om; möjligheterna är stora för akademiska synergier inom både utbildning och forskning mellan naturvetenskapen och IT.

Kritiska röster har påpekat svårigheterna med att på kort tid föra samman två ganska olika verksamheter.

– Visst kommer omorganiseringen att innebära mycket jobb, inte minst för kansliet: det handlar om cirka 175 nya medarbetare, 40 nya doktorander och cirka 1 000 nya studenter. Att Naturvetenskapliga fakulteten ökar antalet institutioner från sju till nio kommer förstås också att ha betydelse för vår identitet och de enskilda institutionernas inflytande. En omorganisering tar mycket tid och kraft och värdefull kunskap riskerar att gå förlorad. Men jag hoppas och tror att vi kommer att skapa något riktigt bra tillsammans så att vi snart kan titta tillbaka på allt arbete och säga: Tänk så bra det blev!

DET ÄR INTE BARA omlokalisering som kommer att ta tid. Också ekonomin kommer att hållas isär under 2025 vad gäller utbildningsuppdrag, forskningsanslag och lokalkostnader. De två IT-institutionerna kommer dock att medverka till finansieringen av Naturvetenskapliga fakultetens ledning och kansli. Målet är att institutionerna ska vara fullt integrerade 2026.

Dick Stenmark, dekan på

IT-fakulteten, är glad över att det äntligen finns ett styrelsebeslut att luta sig mot.

– Men det här var inte den vision för IT-fakulteten jag hade när jag 2018 tillträdde som dekan. Vi har länge befunnit oss i ett beslutsvakuum men nu kan det förberedande arbetet med överflyttningen av institutionerna och avvecklingen av fakultetskansliet officiellt påbörjas. De övergripande besluten är tagna men många utmaningar återstår och det kommer att bli en arbetsam höst både för oss och för Naturvetenskapliga fakulteten när vi nu måste ta oss an alla de praktiska frågor som hittills inte uppmärksammats eller lämnats därhän. Att slå samman två organisationer med olika uppbyggnad, kultur och inriktning är naturligtvis både komplext och resurskrävande.

DICK STENMARKS prioritet kommer fortsatt att ligga på att ge de båda IT-institutionerna bästa möjliga framtida förutsättningar att bedriva högkvalitativ forskning och utbildning.

– Men en oerhört viktig uppgift är också att ta hand om personalen på mitt fakultetskansli och säkerställa att de landar bra efter den här processen.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

»Att slå samman två organisationer med olika uppbyggnad, kultur och inriktning är naturligtvis både komplext och resurskrävande.«

Dick Stenmark

Nyckeltal för år 2023

Institutionen för tillämpad informations-
teknologi

Årsarbetare: 100

Doktorander: 18

Helårsstudenter: 562

Intäkter: 110 mkr

Institutionen för data- och informationsteknik

Årsarbetare: GU 75 +
Chalmers 212

Doktorander: GU 22 +
Chalmers 120

Helårsstudenter: 527
GU + 1 590 Chalmers

Intäkter: 475 mkr

Naturvetenskapliga fakulteten

Årsarbetare: 746

Professorer: 86

Doktorander: 200

Helårsstudenter: 2 581

Intäkter: 1 230 mkr

➔ **Fakta:** En utredning förra året föreslog att IT-fakulteten upphör som organisatorisk enhet och att de båda institutionerna – institutionen för data- och informationsteknik (CSE) och institutionen för tillämpad informationsteknologi (ITIT) – flyttar till annan fakultet. I våras föreslog rektor Malin Broberg att universitetsstyrelsen följer förslaget och att IT-institutionerna förs över till Naturvetenskapliga fakulteten. Den 11 september fattade styrelsen beslut enligt rektors förslag.

De båda IT-institutionerna kommer att vara en del av Naturvetenskapliga fakulteten 1 januari 2025. Fysisk flytt från lokalerna på Lindholmen kommer dock att ske senare.

Arbetet rörande IT-fakultetens organisering har utförts av en samordningsgrupp, bestående av rektor, dekanerna vid IT-fakulteten, Naturvetenskapliga fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten, prefekterna vid CSE och ITIT, ordförande för Göta studentkårs IT-sektion, representant för Göteborgs universitets studentkårer (GUS) samt chefen för universitetsledningens stab.

STEM står för science, technology, engineering and mathematics.

Akademisk frihet i Sverige

Regeringsuppdrag om lärosätenas arbete med att främja och värna akademisk frihet

Kloning snarare än cancellering

Enligt UKÄ:s rapport om akademisk frihet tycker varannan lärare, forskare och doktorand att den akademiska friheten är utmanad vid svenska lärosäten idag. Men inte av någon cancelkultur – det som beställaren av rapporten, dåvarande utbildningsminister Mats Persson orode sig för. Många är dock oroad för likriktning, åsiktskorridorer och tystnadskulturer – teman som utgör grogrund för cancelleringar. Hade Persson ändå fog för sin oro?

VID DET HÄR LAGET känner säkert de flesta inom akademin till resultatet av Universitetskanslersämbetets utredning av akademisk frihet. När rapporten kom i maj var utbildningsministerns många kritiker inte sena att engagera sig. "Pinsamt resultat för utbildningsministern"

skrev till exempel genusvetaren Rebecka Selberg i Aftonbladet 15 maj medan Centerpartiets utbildningspolitiska talesperson Anders Ådal samma dag hävdade i DN att "Mats Persson antingen är desorienterad eller driver en högerpopulistisk agenda". Det som rapporten avslöjat, vilket också dominerade nyhetsrapporteringen, var att Mats Persson hade fel - det finns ingen cancelkultur inom akademin!

Åsa Wikforss, professor i teoretisk filosofi vid Stockholms universitet och ledamot av Svenska Akademien, var en av dem som kritiserade Mats Persson när han tillsatte utredningen förra året. Nu konstaterar hon att den ändå gav henne rätt.

– Knappt en procent rapporterade cancelkultur som ett problem. Jag var helt säker på att det skulle bli så. Det har förekommit problematiska cancelleringar, men talet om cancelkultur

Foto: Niklas Blöming

»Det har förekommit problematiska cancelleringar, men talet om cancelkultur implicerar att det är en etablerad och genomgående praxis.«

Åsa Wikforss

implicerar att det är en etablerad och genomgående praxis. Då blir det kulturkrigsretorik och inget annat. Det är skadligt och sår någon slags misstro mot universitetet. Det är klart att man kan göra undersökningar, men inte föregå resultatet och säga att det finns ett stort problem när man faktiskt inte vet hur utbrett det är.

HÄLFTEN AV undersökningens respondenter anser dock att den akademiska friheten är utmanad. Så av vad? 29 procent av svaren nämner *Politisk påverkan och styrning* medan nästan lika många, 28 procent, nämner *forskningsfinansieringssystemet*. Också här fick sig Mats Persson en känga av belackarna: Det är klart att det är han själv och Tidöpartiernas klåfingrighet som respondenterna åsyftar när de nämner hotet från politiken.

– Men det vet vi faktiskt ingenting om. Det kan också handla om värdegrundsarbetet

Illustration: LARS LANHED

från tidigare regeringar, säger Åsa Wikforss.

Här kommer vi in på rapportens stora svaghet, vilket inte tydliggjorts i den efterföljande debatten. Den enkät som gått ut till lärare, forskare och doktorander bygger i vissa delar på fritextsvar som i efterhand kategoriserats av UKÄ.

Det fanns alltså inga på förhand angivna svarsalternativ eller definitioner av exempelvis cancelkultur att tillgå. Och upprinnelsen till utredningen - fenomenet cancelkultur - nämns varken i den självvärdering som universitetsledningarna fick göra eller i den stora enkäten. Det har Sten Widmalm, professor i statsvetenskap vid Uppsala universitet, tagit fasta på. Som han läser rapporten finns det mycket som tyder på att omfattningen av cancelkulturen är relativt stor.

- JAG TYCKER ATT debatten varit vilseledande, dessutom medvetet så. Först är man arg för att det utreds och när resultatet sedan kommer så rycker man en

siffra ur sin kontext och säger att problemet inte förekommer.

Så vad menar Sten Widmalm? För det första nämner han den kategori som UKÄ skapat och som benämns "homogenitet, vågar inte ta upp saker, anpassning till normer, likriktning inom akademiska miljöer, åsiktskorridorer, akademisk konformism". Sådana svar angavs av 10 procent av respondenterna och kategorin är därmed den tredje viktigaste orsaken till att den akademiska friheten hotas.

- DENNA TYP AV svar stämmer mycket väl in på det som präglar en cancelkultur eller miljöer där cancelleringar sker, säger Sten Widmalm.

Åsa Wikforss tänker inte i de banorna.

- Det är självklart att tystnads-kulturer och likriktning är ett problem, men det är inget nytt. Jag skulle gissa att om man hade gjort samma undersökning för 50 eller kanske till och med för 100 år sedan så skulle 10 procent anse att det råder en konsensuskultur inom akademien. Det finns alltid de som tycker att vetenskapliga metoder och regler är begränsande samtidigt som det också går mode i teorier och forskningsämnen. Låt oss diskutera de problemen, men att göra det till något som har med cancelkultur och woke att göra är bara att grumla till det. Det här ska lösas inom akademien, inte politiskt, säger hon.

STEN WIDMALM, som själv forskat kring tystnads-kulturer och demokratifrågor, förstår dock oron hos utbildningsministern som efter att ha läst rapporten sade att "läget är allvarligare än jag trodde". Själv är Widmalm inte speciellt förvånad över resultatet.

- Det är förstås sorgligt, men i mångt och mycket bekräftar rapporten min och andras forskning. Den brittiske utbildningsforskaren Terence Kerrans rapport om akademisk frihet visar till exempel att Sverige ligger fyra från botten när euro-

peiska länders grad av akademisk frihet rankas. 60 procent av svenska forskare tyckte till exempel inte att de kunde forska om vad de ville på grund av styrningar och annat.

ENLIGT STEN WIDMALM, som definierat begreppet cancel-
lering (se faktaruta), finns det betydligt fler typer av svar än de som ingår i de tio procent som UKÄ sorterat under likriktning etcetera som passar in på miljöer som förknippas med cancelkultur. Upp mot 20 procent av svaren har till exempel sorterats in under olika kategorier som *Kritik från studenter*, *Undervisning saboteras*, *Politisk korrekthet*, *Ifrågasättandet av vissa forskningsområden (till exempel genusvetenskap)*, *Vänstervärden*, *Vänsterpolitisering*, *Woke*, *Identitetspolitik* och *Forskare och lärare hängs ut och anmäls och Cancelleringar*.

»Men regeringen gav aldrig UKÄ uppdraget att undersöka cancelkultur specifikt.«

Sten Widmalm

- DET INNEBÄR ATT man lika gärna skulle kunna sortera in ungefär 29 procent av vad som anges i fritextsvaren i en låda döpt till *Cancelkultur*. Därmed inte sagt att vi borde göra så. För att verkligen undersöka hur många som tycker att cancelkultur är ett hot mot den akademiska friheten hade UKÄ behövt beskriva vad som menas med cancelkultur och därefter frågat respondenterna om det som beskrivits är ett hot mot den akademiska friheten. Men regeringen gav aldrig UKÄ uppdraget att undersöka cancelkultur specifikt.

Debatten har alltså präglats av begreppsförvirring. Att cancelleringar förekommer är de flesta överens om. Men är de tillräckligt många för att utgöra en kultur?

- Det är nog rätt att cancelkultur inte är något omfattande problem på svenska universitet, säger Bo Rothstein, professor emeritus i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Han förklarar:

- Om någon ska cancelleras så måste det först ha skett →

en inbjudan av en kontroversiell person. Men vid svenska universitet och institutioner bjuder man sällan in personer som utmanar ens teori, metod eller ämnesområde. Det är ett stort problem. Vi har en närmast klanliknande kultur vid svenska universitet. Jag har varit gästprofessor både på Harvard och Oxford och mitt intryck är att man där är mycket mer intresserad än i Sverige av att bjuda in folk med provocativa och kontroversiella ståndpunkter än i Sverige.

SÅ VARFÖR ÄR det så? Grundproblemet är ungefär att svenska forskare föds och dör på samma institution, eller som Bo Rothstein säger: Vi ägnar oss åt ”systematisk kloning”.

- På Samhällsvetenskapliga fakulteten har vi till exempel en väldigt fin princip när vi ska bestämma om någon ska få bli docent. För att få bli det måste ”vederbörande ha visat påtaglig självständighet”. Så när ska den påtagliga självständigheten ha inträffat när man har fått kröka ryggen tills man är 35 eller 40?

- Vi borde ha en princip där universiteten inte anställer sina egna produkter. I en sund sektor står inte samma organisation för utbud och efterfrågan. Det som oroar mest i UKÅ:s rapport är att folk uppfattar att de befinner sig i en snäv åsiktskorridor. Det mest subtila hotet mot den akademiska friheten kommer inifrån systemet, säger Bo Rothstein.

KLONAD. Hur betar man sig då? Är den som befinner sig i en så kallad cancelkultur ens medveten om det? Var till exempel medarbetarna på Konstfack medvetna om vad de utsatte Sara Kristoffersson för när hon bestämt hävdade och bevisade att salen Vita havet inte hade något med rasism att göra? Skulle de ens idag erkänna att de cancelle-erade henne?

- Nej, för att på djupet förstå hur man ska hantera den här problematiken så tror jag att det krävs djupintervjuer både med dem som cancelleerar och med

Foto: JOHAN WINGBORG

dem som blir cancelleerade. Vi måste komma ihåg att Kristoffersson var ett undantag som skrev en hel bok, de flesta är ju rädda för att prata och ta diskussionen i offentligheten, vilket inte är så konstigt. Cancelleringar leder till självcensur, säger Sten Widmalm.

DET GÖR OCKSÅ konformism, åsiktshomogenitet, rädsla för hot och trakasserier, rädsla för att mista finansiering och en rad andra saker, enligt rapporten. Som någon skriver i fritextsvaren: ”Man måste vara oerhört stridbar för att inte tillämpa självcensur”.

Så hur påverkas forskare, lärare och doktorander när de upplever att deras akademiska frihet utmanas? Enligt UKÅ:s rapport har en tredjedel bytt fokus för sin forskning, medan en dryg fjärdedel säger att de undviker att forska om ämnen som kan upplevas som kontroversiella - något som Sten Widmalm ser som ytterligare ett stöd för att det finns en osund cancelkultur vid svenska universitet och högskolor.

En förhastad slutsats, enligt Åsa Wikforss.

»Men vid svenska universitet och institutioner bjuder man sällan in personer som utmanar ens teori, metod eller ämnesområde.«

Bo Rothstein

- Siffrorna är intressanta, men vi vet inget om hur det sett ut över tid. Kanske har forskare alltid anpassat sig efter tidens strömningar, finansiering, konsensus och liknande? Vi vet heller inget om orsakerna. Och, efter det att utredningen presenterades, skrev flera forskare att det vanligaste skälet för att byta forskningsfokus är för att få bättre finansiering, säger hon.

STÄMMER DET? Är tanken om en cancelkultur inom akademien, som Åsa Wikforss hävdar, en i grunden konspiratorisk och populistisk berättelse som är importerad från den amerikanska högern och som underblåser vetenskapsmotstånd? Eller utgör likriktningen, åsiktskorridorerna, tystnads-kulturen och självcensuren - som UKÅ:s rapport vittnar om - grogrunden för en kultur där avvikande röster cancelleeras? Den efterföljande debatten och nyhetsrapporteringen gick mest på Wikforss linje. Hur kommer akademien att påverkas av rapportens resultat?

- Jag tror inte att det kommer få någon betydelse alls faktiskt. Arbetet kommer bara att fortsätta som vanligt. På min egen före detta institution har till exempel den här typen av undersökningar ingen som helst betydelse för vad vi sysslar med, säger Bo Rothstein.

Lars Nicklason

➔ **Fakta** Cancelleringens tre steg:

- Någon säger något som kan uppfattas som ”problematiskt” för att det bryter mot en rådande normkultur.
- Det sker ett slags upprop i protest mot den som yttrat sig problematiskt - via till exempel sociala medier eller i öppna debattinlägg.
- De som gjort uppöppet, eller deras sympatisörer, kräver att vederbörande som betett sig misshagligt ska bli av med sin ”plattform” - det som utgör den plats utifrån vilken den misshagliga personen kan tala eller agera.

TV-profil ny ordförande

Hanna Stjärne blir ny ordförande i styrelsen för Göteborgs universitet. Det beslutade regeringen den 12 september.

Styrelsen får dessutom tre nya ledamöter samtidigt som fyra av de nuvarande ledamöterna sitter kvar.

– **JAG ÄR HEDRAD** och glad över att få börja som ny ordförande för Göteborgs universitets styrelse och att få stötta den långsiktiga utvecklingen av hela lärosätet och bidra till att lyfta fram GU, förklarar Hanna Stjärne. Det dröjer till årsskiftet innan jag tillträder, men jag ser verkligen fram emot att lära känna verksamheten mer och arbeta nära Malin Broberg och alla i styrelsen.

Hanna Stjärne är journalist och har haft flera förtroendeuppdrag inom mediebranschen, bland annat som medlem i juryn för Stora Journalistpriset. Hon har också varit vd för UNT-koncernen där bland annat Upsala Nya Tidning ingår. Sin nuvarande tjänst, som vd för Sveriges Television, tillträdde hon i januari 2015. Hon kommer dock att lämna denna befattning vid årsskiftet och istället tillträda som vd för Nobelstiftelsen den 1 januari 2025. Det innebär att hon kan förordnas som ordförande först från detta datum.

Under perioden 1 oktober till 31 december 2024 kommer därför nuvarande vice ordförande Ann-Sofi Lodin att förordnas som ordförande.

DEN NYA STYRELSEN får dessutom tre nya ledamöter. Bland dem finns Björn Stensaker, professor och vicerektor för utbildning vid Universitetet i Oslo samt expert på reformer och förändringsprocesser i högskolevärlden.

Foto: JANNE DANIELSSON/SVT

Ny ledamot är också Göran von Sydow, statsvetare och direktör för Svenska institutet för europapolitiska studier – som är en statlig myndighet med uppdrag att analysera EU:s utveckling och svensk Europapolitik. Den tredje nya ledamoten är Nils Öberg, filosofie doktor i statsvetenskap samt generaldirektör på Försäkringskassan.

Den nya styrelsens mandatperiod är 1 oktober 2024–30 april 2028.

Fyra ledamöter från den nuvarande styrelsen kvarstår: Maja Fjaestad, Johan Hyllner, Ann-Sofi Lodin samt Lisbeth Schultze.

Eva Lundgren

➔ Fakta: Ny ordförande: Hanna Stjärne (tillträder 1 januari 2025, fram till dess är Ann-Sofi Lodin ordförande).

Nya ledamöter: Björn Stensaker, Göran von Sydow samt Nils Öberg.

Foto: JOHAN WINGBORG

Uppsägningar på gång på Pedagogen

12 medarbetare på institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande (IPKL) kommer att omplaceras eller sägas upp.

Det är resultatet av de centrala MBL-förhandlingar som genomförts i september.

DET ÄR PÅ GRUND AV det sjunkande antalet studenter, som lett till ett underskott på 15 miljoner kronor för IPKL, som medarbetare på förskolläroprogrammet hotas av uppsägning. Hanteringen av krisen har fått stark kritik, dels för att den dåliga ekonomin inte uppmärksammats tidigare, dels för hur lärarna delats in i turordningskretsar. Kritikerna menar att det är svårt att placera medarbetare i de snäva kretsar som skapats eftersom undervisningen inte är organiserad efter lärarnas specialområden. Man påpekar också att det i hög grad är disputerade lärare, som varit anställda länge, som hotas av uppsägning, medan icke-disputerade lärare, med kortare anställningstid, får vara kvar. Det kommer att få konsekvenser för utbildningens

vetenskapliga legitimitet, menar flera lärare.

Maja Pelling, ordförande för Saco på GU, påpekar att medarbetarna också varit kritiska mot den bristfälliga informationen från ledningen.

– Det har dock blivit bättre, det är nu tydligare vad som gäller. Däremot beklagar facket att institutionen inte använt sig av de lokala omställningsmedel som är till för att förebygga uppsägningar och hitta andra lösningar. Nu måste Trygghetsstiftelsen träda in för att stötta de medarbetare som förlorar jobbet.

EFTER ÅTGÄRDER som IPKL genomfört har arbetsbristen minskat från 13 heltidsekvivalenter till 10, vilket innebär 12 medarbetare. Omplaceringsutredningar är nu på gång, förklarar prefekt Markus Nivala.

– Det är oundvikligt vid minskning av personal att institutionen tappar värdefull kompetens. Men vi har överkapacitet inom vissa utbildningsområden och de svåra ekonomiska förutsättningarna gör att det dessvärre inte går att undvika dessa negativa effekter.

70 år av forskning på väljare

Vid svenska riksdagsval har varken partiledarbyten, valfläsk eller den egna plånboken särskilt stor betydelse. Hur vet man det? Jo, på grund av Valforskningsprogrammet som i 70 år studerat väljarnas beteende.

Lagom till jubileet presenteras två publikationer: Boken *Väljarna och valet 2022* samt rapporten *Sjuttio år senare: återskapandet av 1954 års valstudie*.

DET VAR statsvetarprofessorerna Jörgen Westerståhl och Bo Särilvik som i samband med lokalvalen 1954 bad slumpvis utvalda göteborgare och boråsare att svara på frågor om politik. Vid andra-kammarvalet 1956 var det dags för den första nationella studien och året därpå en undersökning i samband med folkomröstningen om allmän tilläggspension.

Inspirationen till de stora frågeundersökningarna kom från USA där Demokratiska partiet redan på 1940-talet bekostat väljarundersökningar. Det berättar Henrik Ekengren Oscarsson, forskningsledare på Valforskningsprogrammet.

- Också Westerståhl och Särilvik fick i början tigga medel från partierna, men

sedan 1960-talet är de samhällsviktiga undersökningarna en del av den offentliga demokratistatistiken. Svenska partier är dock märkligt ointresserade av vad vi forskare kommer fram till och litat hellre på sina egna analyser och erfarenheter. Enligt dessa är det exempelvis Johan Pehrsons förtjänst att Liberalerna hållit sig kvar i riksdagen, medan vår forskning visar att folk röstade liberalt trots partiledaren. Och att Ebba Busch skulle gå hem hos unga kvinnor, som KD:s analyser gärna lyfter fram, stämmer inte med våra data, som istället visar att Ebba är ett dragplåster bland äldre herrar.

VALUNDERSÖKNINGAR ÄR viktiga av flera skäl, påpekar Henrik Ekengren Oscarsson.

- Dels är ett politiskt val ett av få sammanhang där större delen av en befolkning kan delta samtidigt och på lika villkor, dels är förstås frågor om makt alltid intressanta. Valforskning bedrivs numera i ett sextiotal länder och vi har flera internationella samarbeten där vi ställer samma frågor till väljarna. Internationalisering är viktigt. Men ända sedan starten har Valforskningsprogrammet fokuserat på svensk demokrati, delta i den svenska debatten och publicera på svenska.

Är svenska väljare då speciella på något sätt?

- Ja, svenskar röstar väldigt stabilt. Vi byter gärna parti men håller oss inom samma vänster-högerfalang och styrs mer av ideologi och sakfrågor än av plånbok eller partiledare. På så sätt skapas konkurrens om väljarna, vilket

»Dels är ett politiskt val ett av få sammanhang där större delen av en befolkning kan delta samtidigt och på lika villkor, dels är frågor om makt förstås alltid intressanta.«

Henrik Ekengren Oscarsson

lett till att exempelvis Centerpartiet har andra väljare idag än för några år sedan.

Valforskningsprogrammet försöker också avslöja en del efterhängsna myter.

- Varken medier eller politiker verkar vilja acceptera den lilla betydelse som partiledarna har för väljares parti-val. Man förstår heller inte att cirka 13 procent av väljarna knappt använder internet och alltså inte är mottagliga för politisk kommunikation den vägen.

En fråga som fått stor uppmärksamhet på senare

tid är mediernas bristande opartiskhet.

- De som röstar åt höger anser exempelvis att public service är vänstervridet medan de som lutar åt vänster tycker tvärtom. Utmaningen för public service är alltså att fortsätta uppfylla sitt uppdrag på bästa sätt, trots att de kommer att uppfattas som orättvisa hur de än gör.

NÅGOT SOM STARKT förändrats på 70 år är väljarkåren, konstaterar Henrik Ekengren Oscarsson.

- Jörgen Westerståhl och Bo Särilvik hade nog häpnat om de hade kunnat blicka framåt till vår tid. Väljarna är idag mer välutbildade, rikare men också äldre än på 1950-talet. Att cirka 20 procent av de röstberättigade är födda utanför Sverige är förstås också en stor förändring.

Valforskningsprogrammet har genom åren haft stor betydelse för Göteborgs universitet. Flera framgångsrika verksamheter har sina rötter i den forskningsmiljö som Westerståhl och Särilvik började bygga, exempelvis JMG, SOM-institutet och QoG-institutet. Via Svensk nationell datatjänst (SND) görs dessutom varje år drygt 400 beställningar av data från programmet för forskningsprojekt vid olika lärosäten och andra organisationer.

Henrik Ekengren Oscarsson.

Att få allmänheten att svara på frågor är dock svårare idag än för 70 år sedan, påpekar Henrik Ekengren Oscarsson.

- I stora riksrepresentativa frågeundersökningar av det här slaget brukar omkring 30 procent svara nästan direkt medan 30 procent aldrig kan förmås att delta, oavsett vad man hittar på. Bland resterande 40 procent har vi möjlighet att övertyga omkring hälften om vi skickar många påminnelser. Men svarsfrekvenserna fortsätter inte att falla utan visar snarast tecken på återhämtning, vilket förstås är glädjande.

LAGOM TILL JUBILEET har Valforskningsprogrammet publicerat den 512 sidor tjocka volymen *Väljarna och*

valet 2022 med analyser av regeringsskiftet.

Men man har också genomfört ett ganska annorlunda projekt: Våren 2021 upptäcktes av en slump de hålkort från studien 1954 som länge varit försvunna. Trots att det inte längre finns några maskiner som kan läsa hålkorten har de manuellt kunnat restaureras.

- **RESULTATEN INGÅR** nu som en del av databasen över svenska studier. Vi bygger alltså inte bara tidsserier framåt utan också bakåt!

Vilka framtida undersökningar önskar sig då Henrik Ekengren Oscarsson?

- En dröm är att, precis som i Danmark och Norge, göra lokala väljarundersök-

ningar: Vad anser boende i Laxå eller Åsele om sina lokala politiker? Det vore också spännande att göra om den unika undersökning av svenskar boende i utlandet som vi genomförde 2014.

Ytterligare ett intressant projekt vore att låta deltagare via en app föra dagbok om vilken information de får inför ett val. Förr, när det bara fanns en tv-kanal, var alla väljare med om samma valrörelse. Idag, när informationen kan komma från en mängd olika håll, upplever var och en sin egen valkampanj och det vore spännande att nå större kunskap om hur väljares upplevelser av valen varierar.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Valforskningsprogrammet startade 1954 av statsvetarna Jörgen Westerståhl och Bo Särllvik. Programmet gör empiriska studier av opinionsbildning, val och väljarbeteende samt av tillståndet och utvecklingen av den svenska demokratin.

Till de regelbundna undersökningarna hör sedan 1956 valundersökningarna och sedan 1969 riksdagsundersökningarna. Programmet är också engagerat i projektet *The Comparative Study of Electoral Systems (CSES)*, som jämför länder emellan.

Forskningsledare är Henrik Ekengren Oscarsson, professor i statsvetenskap.

Valforskningsprogrammet har genom åren publicerat ett stort antal rapporter. Mycket forskning, både vid GU och andra lärosäten, bygger vidare på programmens material. Data från studierna är tillgängliga för forskning via SND. Undersökningsserien med svenska val finansieras genom ett särskilt uppdrag till Göteborgs universitet.

Valforskning i backspegeln

För tre år sedan upptäcktes en låda med 389 hålkort i GU:s källararkiv. Materialet visade sig vara resultaten från Valforskningsprogrammets första enkätundersökning 1954.

Nu har hålkorten gjorts digitalt läsbara och finns i Valforskningsprogrammets databas, lagom till 70-årsjubileet.

DET ÄR DEN tidigare studenten Axel Karlsson som under en praktikperiod stått för arbetet med korten.

- När korten hittades 2021 kontaktade institutionen datorföretaget IBM för att fråga om de hade någon maskin för avläsning. Svaret var att de endast kände till två maskiner, båda på museum, och ingen av dem i användbart skick. Institutionen vände sig då till ett företag

som specialiserat sig på läsning av gamla hålkort men att använda dem visade sig för dyrt. Forskarna gjorde då ett försök att själva skanna och läsa av materialet, men det blev alldeles för tidskrävande. Så projektet blev liggande.

NÄR AXEL KARLSSON förra året blev praktikant vid Valforskningsprogrammet var statistikprogrammet Stata en av de saker han ville lära sig. - Det var då Henrik Ekengren Oscarsson fick idén att jag skulle lära mig Stata genom att återskapa hålkortstudien i programmet.

I det återfunna materialet finns, förutom hålkort, också ifyllda originalenkäter, resultatansamlingar samt hela kodscheman.

- SÅ FRÅGAN VAR om vi skulle använda originalresultaten eller hålkorten som grund vid återskapandet. Efter viss diskussion valde vi hålkortsalternativet.

Men först måste Axel Karlsson, tillsammans med databasansvarige Richard

Karlsson, klura ut hur hålkorten fungerade.

- Varje hålkort har 80 kolumner där datan är registrerad genom hål nummerade från 0 till 9, med två extra rader ovanför de andra, betecknade X och Y. 0 kunde exempelvis stå för "röstar på Socialdemokraterna" och 1 för "röstar på Högern". Om ett kort exempelvis hade hål i kolumn 0, 5 och 8 matade jag in detta i Excel som "0, 5, 8" och upprepade proceduren tills alla 80 kolumner på samtliga 389 hålkort var inmatade. Därefter exporterade jag Excel-dokumentet till Stata så att databasen gjordes läsbar.

VISSA FRÅGOR delade Axel Karlsson upp i flera variabler.

- Ett exempel är frågor om vem intervjupersonen diskuterat politik med den senaste veckan, om intervjupersonen haft samma åsikter som diskussionspartnern samt om vilket yrke diskussionspartnern haft. Eftersom samma intervjuperson kunde ha pratat med flera personer delade jag in svaren i tre olika variab-

ler som visar om intervjupersonen diskuterat med någon från samma socialgrupp som de själva, med någon från en annan socialgrupp eller med någon med okänd bakgrund. Resultatet visar att när politiska diskussioner skedde mellan personer i samma socialgrupp, vilket var det absolut vanligaste, var åsiktskillnaderna ganska små. När diskussionerna fördes över socialgruppsgränserna var skillnaderna större, vilket förstås inte är så konstigt.

ARBETET MED HÅLKORTEN tog närmare två månader, berättar Axel Karlsson.

- I materialet finns en fråga om intervjupersonerna röstat på samma parti som sina föräldrar. Eftersom de äldsta intervjupersonerna var födda 1870 bör deras föräldrars födelseår vara runt 1840. Förutom mycket annat ger alltså undersökningen från 1954 ett väldigt långt och spännande perspektiv bak i tiden.

Eva Lundgren

GU rustar medarbetare mot cyberhot

Cyberattacker blir allt vanligare och är något som vi alla behöver vara mer uppmärksamma på. För att möta dessa växande hot lanserar GU nu en webbaserad mikroutbildning i informationssäkerhet.

STARTDATUM FÖR utbildningen är den 18 oktober. Då kommer alla medarbetare att få ett mejl med instruktioner och en lektion om ett specifikt ämne som tar ett par minuter att göra. Sedan blir det en ny lektion varannan vecka fram till våren 2025.

Mathilda Perisa är informationssäkerhetschef sedan ett år tillbaka. Hon menar att den vanligaste cyberattackmetoden är att använda mejl för att genomföra angrepp, vilket också kallas för nätfiske (phishing).

- AI används allt oftare för att skapa trovärdiga nätfiskeförsök. De flesta är övertygade om att dessa försök kommer att bli alltmer raffinerade i framtiden. Det räcker att en enda medarbetare råkar klicka på en länk för att cyberkriminella ska ta sig in i våra system. Konsekvenserna kan är oöverskådliga.

EN ALLVARLIG cyberattack var mot den finska IT-leverantören Tietoevry i januari i år. Den ledde till att lönesystemen hos 120 myndigheter slogs ut, åtminstone tillfälligt. Flera företag och organisationer ställer nu krav på skadestånd av Tietoevry. Men det finns troligen ett stort mörkertal eftersom företag som drabbats inte vill att det ska skada deras rykte.

Mathilda Perisa bedömer att det finns en ganska god medvetenhet om de digitala riskerna vid GU, men betonar att det hela tiden gäller att ligga steget före och att jobba strategiskt.

- Vi har idag ett gott samar-

bete mellan svenska universitet och högskolor. En liknande webbutbildning har även genomförts på Chalmers, Karolinska Institutet och Uppsala universitet.

Det grundutbildningspaket som GU har köpt är skraddarsytt för GU:s verksamhet och behov. Lektionerna är uppdelade i treminuterspass som bland annat tar upp ämnen som phishing, ransomware, flerfaktorsautentisering och AI:s påverkan på informationssäkerhet. Men det finns också lektioner om digitala spår som vi lämnar efter oss, vikten av att lagra information på ett säkert sätt och hur man surfar tryggt.

- **EN FÖRDEL ÄR ATT** vi har lätt att följa upp hur många som gått utbildningen så att vi kan jämföra utfallet över hela GU.

»En liknande webbutbildning har även genomförts på Chalmers, Karolinska Institutet och Uppsala universitet.«

Mathilda Perisa

Förhoppningsvis kan det också väcka diskussion vid kaffeautomaten.

Nivån på kursen är grundläggande och riktar sig till alla oavsett tidigare kunskap om informationssäkerhet.

Trots att kursen inte är obligatorisk hoppas Mathilda Perisa att så många som möjligt deltar för att skapa ett mer långsiktigt skydd mot cyberattacker.

- Vi vill att medarbetare tänker efter innan de öppnar bilagor och klickar på länkar. Det leder till färre incidenter och vi uppnår ett mer robust universitet, säger hon och fortsätter:

- **VI FÅR VERKTYG** att hantera dagliga säkerhetsutmaningar mer effektivt. Bland annat handlar det om att skydda känslig forskningsdata och annan värdefull information. Sedan är ju utbildningen nyttigt även privat.

Text: **Allan Eriksson**

Illustration: **Shutterstock**

→ **Fakta/Webbutbildning** om informationssäkerhet

Konceptet, som kallas nano-lärande, bygger på tidsfördelad repetition och är en inlärningsmetod där ämnen upprepas med en tids mellanrum tills kunskapen och medvetenheten bäddas in i långtidsminnet. Utbildningen, som går både på svenska och engelska, består av en serie korta lektioner som distribueras direkt till e-posten varannan vecka (med undantag av loven) under resten av hösten och under våren. Kursen kan göras när som helst, på datorn, paddan eller telefonen.

Utredning om centrum på gång

Är en centrumbildning ett bra sätt att jobba tvär- eller mångvetenskapligt?

Många tycker det medan andra påpekar de begränsningar som ett centrum har.

Just nu pågår därför en utredning av universitetets centrumbildningar för att undersöka om de ger bra förutsättningar för forskning och utbildning som går på tvären.

DET VAR Mattias Lindgren Sandgren, kommunikator på Forsknings- och innovationskontoret (FIK) som i våras fick rektors uppdrag att göra en förutsättningslös utredning av GU:s centrumbildningar.

- Ett uttalat syfte i reglerna för våra centrumbildningar är att de ska ge förutsättningar för interdisciplinärt och mångvetenskapligt arbete. Men frågan är om ett centrum ger bästa möjliga villkor för detta. För att ta reda på det, har jag intervjuat ett tjugotal personer, bland annat nuvarande och tidigare centrumföreståndare, dekaner, prefekter och ledamöter av forskningsnämnden. Jag har också diskuterat med företrädare för fem andra lärosäten som brottas med samma frågor som vi: Alla tycker att tvär- och mångvetenskap är viktigt men ingen har den där perfekta lösningen på hur man gör.

GU har ett tjugotal otroligt bra och välfungerande centrum, förklarar vicerektor Max Petzold.

- Men förutsättningarna är väldigt olika. Vi har exempelvis Wallenbergcentrum för molekylär och translationell medicin (WCMTM) som ingår i en jättestor nationell satsning, finansierad av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. En särskild GU-satsning var UGOT Challenges, initierad av rektor Pam Fredman, där sex centrum fick finansiering under en sexårsperiod. Men de flesta centrumbildningar är skapade på förslag av en forskare eller en forskargrupp vilket ger en palett av olika förutsättningar.

Det är rektor som fattar beslut om nya centrumbildningar som sedan ska följas upp enligt en viss cykel, något somliga tycker är bra, men som andra tycker är onödigt pappersarbete, förklarar Max Petzold.

- **VID GU ÄR ALLA** centrumbildningar placerade vid en institution med ansvar för ekonomi, personal och arbetsmiljöfrågor. Ett centrum har i princip ingen egen finansiering och det är sällan möjligt att söka externa bidrag till ett centrum, utom i väldigt speciella fall. Så även om det inte krävs så mycket pengar för att finansiera en föreståndare och en liten administration, är det ändå en extra utgift för värdinstitutionen. De medel som en forskare eller lärare drar in hamnar på den institution som medarbetaren tillhör, vilket alltså kan vara en annan än värdinstitutionen, som ändå har ansvar för centrumets alla OH-kostna-

»Alla tycker att tvär- och mångvetenskap är viktigt men ingen har den där perfekta lösningen på hur man gör.«

Mattias Lindgren Sandgren

der. Finansieringsproblematiken brukar ofta gå att lösa genom lite pragmatiska beslut. Men det vore kanske bra med tydligare, och i viss mån justerade, regler.

DE FLESTA CENTRUM är fokuserade på forskning, förklarar Mattias Lindgren Sandgren.

- Men det finns också de som har försökt skapa fakultetsövergripande masterutbildningar med de utmaningar som fördelning av studentpengen kan medföra. Ett centrum ska också vara tidsbegränsat. Men eftersom tvärvetenskap kan vara tidskrävande, inte minst för att de medverkande parterna behöver sätta sig in i varandras fält, kan en centrumbildning kanske behöva extra tid för att komma igång.

En poäng med centrumbildningar är att förenkla samverkan med externa parter, som andra lärosäten, kommuner, länsstyrelser och näringsliv. Istället för att exempelvis Göteborgs Stad ska behöva kontakta en hälsovetare på Sahlgrenska akademien, en ekonom på Handelshögskolan och en sociolog på Samhällsvetenskapliga fakulteten, kan samarbetet ske mycket smidigare via ett centrum, påpekar Max Petzold.

- **MEN EN BEGRÄNSNING** är att en centrumföreståndare inte har ett eget beslutsmandat vilket kan skapa tröga beslutsprocesser när flera prefekter berörs och externa organisationer kan vara del av verksamheten.

Storsatsning på ungas psykiska hälsa

Det är FIK som handlägger ansökningar om att bilda ett centrum, berättar Mattias Lindgren Sandgren.

- Senaste åren har vi inte fått in särskilt många ärenden kopplade till nya ansökningar. Är behovet mättat eller är kanske inte ett centrum, som de fungerar nu, en särskilt attraktiv organisationsform? Meningarna går isär, det visar inte minst de intervjuer jag gjort: Somliga efterlyser mer strategisk styrning, medan de allra flesta tycks föredra en ordning där nya centrum initieras i en nerifrån-upp-process. Jag har nu börjat ställa samman de olika tankarna och synpunkterna, vilket kommer att resultera i en öppen rapport för vidare diskussion.

KANSKE FINNS FLER sätt att stötta tvär- och mångvetenskaplig forskning än att bilda ett centrum, menar Max Petzold.

- Ett exempel är Environment for Development (EfD) som inte är ett centrum utan en särskild enhet på Handelshögskolan. Det finns också ofta ett organiskt inslag i en centrumbildning som vi inte vill organisera bort med stränga regler. Men det kanske inte är så bra om saker och ting fungerar väl enbart på grund av en hårt arbetande eldsjäl.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** En centrumbildning fungerar som mötesplats för forskare och studenter, men också för näringsliv och offentlig sektor. Centrumbildningarna är tvärvetenskapliga och flera ämnen, fakultetsområden och lärosäten kan ingå. Vid Göteborgs universitet ska ett centrum ha en institution som värd.

Den förutsättningslösa utredningen om centrumbildningarna vid GU kommer att resultera i en öppet tillgänglig rapport i slutet av september. Vidare diskussioner om centrumbildningar kommer att föras under våren. Utredningen görs på uppdrag av rektor.

WHO:s generaldirektör och direktören för forskning inom mental hälsa vid Wellcome Trust är några prominenta deltagare i det rundabordsamtal med drottning Silvia som äger rum den 10 oktober.

Dagen därpå arrangeras en stor konferens i global barn och ungdomshälsa. Båda evenemangen ingår i en stor satsning på barn- och ungas hälsa med inriktning mot psykisk hälsa, som också innebär en ny professur i ämnet.

JUST NU PÅGÅR ett intensivt arbete med att ta fram en annons och senare även sakkunniga bedömare för *Drottning Silvias professur i global barn- och ungdomshälsa med inriktning mot psykisk hälsa*. Professuren har möjliggjorts genom ett samverkansanslag av industrimannen Carl Bennet i samband med drottning Silvias 80-årsdag.

- Den person vi söker ska vara en vetenskapligt framstående ledare, engagerad i samverkansfrågor samt kunna verka som ambassadör för globala frågor kring barns och ungas hälsa, förklarar vicerektor Max Petzold. Professuren kommer att förläggas till antingen Sahlgrenska akademien, Handelshögskolan, Samhällsvetenskapliga fakulteten eller Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

SAMTIDIGT PLANERAS två stora internationella arrangemang.

Det handlar dels om ett rundabordsamtal i universitetets huvudbyggnad med närvaro av drottning Silvia.

- Flera mycket inflytelserika personer kommer att delta i samtalen, bland andra Tedros Adhanom Ghebreyesus, generaldirektör för WHO, Miranda Wolpert, direktör för forskningsanslag inom mental hälsa vid Wellcome Trust, samt Pernilla Baralt, vd för Unicef Sverige. Också företrädare för Göteborgs Stad, Västra Götalandsregionen samt representanter för humanitära organisationer kommer att medverka.

DAGEN DÄRPÅ, den 11 oktober, arrangeras en internationell konferens kring global barn- och ungdomshälsa, berättar Max Petzold.

- Bland annat kommer Wellcome Trust att delta, liksom flera internationella experter samt framstående forskare från

Drottning Silvia kommer att närvara.

GU. Också de frågor som tagits upp under rundabordsamtalen dagen innan kommer att diskuteras och vidareutvecklas.

Både rundabordsamtalen och konferensen planeras återkomma årligen under de tio år professuren varar.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Drottning Silvias professur i global barn- och ungdomshälsa med inriktning mot psykisk hälsa bygger på ett samverkansbidrag på 20 miljoner kronor av industrimannen Carl Bennet. Professuren väntas bli tillsatt våren 2025.

Den 10 oktober kommer ett rundabordsamtal att hållas i Vasaparken, med medverkan av bland andra drottningen.

Den 11 oktober arrangeras Global Child and Adolescent Mental Health Conference med medverkan av flera internationella experter och framstående forskare.

Plats: Malmstenssalen, Handelshögskolan.

En grupp med representanter för flera fakulteter, Akademiska högtider, Kommunikationsenheten samt länsstyrelsen arbetar med professuren och konferensen. Vicerektor Max Petzold, som lett gruppen, lämnar delvis över ansvaret i höst till Per Cramér, tidigare dekan vid Handelshögskolan.

Katastrofmedicin åter på agendan

För ett år sedan inrättades Centrum för katastrofmedicin (CKM) vid Sahlgrenska akademien. Samtidigt startade utbildningen *Beredskap och katastrofmedicin* vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

I oktober är det dags för en nationell konferens inom fältet.

– Under lång tid har intresset för katastrofmedicin varit lågt i vårt land. Men pandemin och det världspolitiska läget har ändrat på det, förklarar Amir Khorram-Manesh.

Utbildningen *Beredskap och katastrofmedicin*, som i höst ges för andra gången, är unik för Sverige. Det berättar Amir Khorram-Manesh, docent i kirurgi med inriktning mot katastrofmedicin och trauma och en av två kursledare.

– Den första kursen vände sig till läkare i Göteborg. Den kurs vi ger nu har deltagare från hela Västra Götalandsregionen och vi har också med två sjuksköterskor som pilot. Ett framtida mål är att göra en kurs för hela landet.

Amir Khorram-Manesh har utvecklat utbildningar i ämnet också i Thailand och Ukraina. Samtliga utbildningar bygger på två svenska modeller: dels en grundläggande träningsmodell, utvecklad av bland andra Eric Carlström vid GU, dels den mer omfattande MACSIM-modellen som tagits fram av Sten Lennquist i Linköping. Modellerna går ut på att skapa bred samverkan, från administratörer till sjukvårdspersonal.

Sverige var tidigare ett föregångsland när det gäller katastrofmedicin, påpekar Amir Khorram-Manesh.

– Tyvärr har beredskapen undan för undan monterats ner. Pandemin och sedan kriget i Ukraina har dock fått allt fler att inse att allvarliga kriser kan nå även vårt trygga land. Men det behöver inte handla om krig, terrorattacker eller farsoter, ibland är det istället en väg som rasar, en skogsbrand eller en allvarlig olycka som kräver akuta åtgärder.

Den andre kursledaren är Jonas Zimmerman, ST-läkare och doktorand i katastrofmedicin. Han har aktuella erfarenheter av kriget i Ukraina, dit han åker regelbundet, inte för att utbilda vårdpersonal, utan för att ta hand om skadade soldater.

– Tillsammans med ukrainska kollegor har jag jobbat nära fronten med svårt skadade soldater. Det är ett fruktansvärt skakande arbete och vi jobbar dag som natt.

Jonas Zimmerman är också engagerad i den Ukrainabaserade Repower NGO vars syfte är att ge rehabilitering till militär sjukvårdspersonal.

– Hur väl förberedd vårdpersonalen är ser väldigt olika ut. En del är välutbildade men många har ingen vårdutbildning alls. De flesta läkare som arbetar inom militären har tidigare jobbat civilt och är nu mobiliserade eller har av eget val anslutit sig till militären. Risken att vårdpersonalen ska drabbas av psykisk stress när de ideligen tvingas behandla svårt skadade

»Pandemin och kriget i Ukraina har dock fått allt fler att inse att allvarliga kriser kan nå även vårt trygga land.«

Amir Khorram-Manesh

soldater och fatta omöjliga beslut är därför stor. Genom Repower NGO får de möjlighet att under tio dagar vistas i ett annat land, lära sig mer om vad som händer i kroppen vid stor påfrestning och medverka vid olika avkopplande aktiviteter. I november kommer en sådan vistelse att ske i Göteborgsområdet.

Utbildningen *Beredskap och katastrofmedicin* är på sex veckor uppdelad i två moduler som är utspridda under hösten 2024 och våren 2025. Den första modulen ger teoretiska och praktiska kunskaper som knyter an till Sahlgrenska Universitetssjukhusets beredskapsplan. Den andra modulen innehåller övningar och träning och mer praktiska moment för hantering av kris- och katastroftillstånd när det gäller såväl ledarskap som klinisk vardag. Det berättar Takwa Shaiman Aroankins, ST-läkare, doktorand, nuvarande kursdeltagare samt rekryterad som kursledare för nästa omgång.

– Ofta är det inte resurserna som saknas. Det som brister är organisation och helhetstänkande. Utbildningens mål är därför att skapa ett helt system för omhändertagande vid kriser och katastrofer. Kunskaper inom trauma, anestesi och psykologi är förstärkt viktigt, men vården måste också samarbeta med övriga samhället, exempelvis med organisatörer, jurister och kommunikatörer. Också tandläkare och veterinärer kan engageras vid en katastrofsituation. På utbildningen bjuds därför personer in med olika erfarenheter och kunskaper som kan spela en

Amir Khorram-Manesh, Takwa Shaiman Aroankins och Jonas Zimmerman.

viktig roll vid ett akut läge.

Utbildningen ger ett slags baskunskaper eller en struktur att arbeta vidare utifrån, säger Amir Khorram-Manesh.

- Men det går att göra mer. Tillsammans med några kollegor gjorde jag 2019 en undersökning av hur villig den svenska allmänheten är att ge första hjälpen vid olika kriser. Resultatet visade att cirka 60 procent av de drygt 1 200 svarande var beredda att hjälpa till vid en katastrof. Men om de först fick en grundläggande utbildning steg siffran till hela 91 procent! Den här viljan att bistå sina medmänniskor är något vi inom vården måste ta vara på bättre. Det räcker inte att

skicka ut broschyren *Om krisen eller kriget kommer*. Vården behöver erbjuda basutbildningar i en första katastrofhjälp så att allmänheten kan bidra konkret när något händer.

Just det civila engagemanget vid katastrofer kommer att diskuteras vid den årligen återkommande Nationell katastrofmedicinsk konferens. I år äger den rum i Göteborg med CKM som arrangör.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Centrum för katastrofmedicin (CKM) inrättades i augusti 2023 på uppdrag av Socialstyrelsen. Centrumet bedriver forskning och utvecklingsarbete kring katastrofmedicin med inriktning på totalförsvarsmedicin.

Hösten 2023 startade Sahlgrenska Universitetssjukhuset den för landet unika utbildningen *Beredskap och katastrofmedicin*. Deltagarna får både teoretiska kunskaper och praktiska färdigheter på strategisk, taktisk och operativ nivå. Programmet är nära kopplat till CKM vars medarbetare sitter

med i kursledning och styrgrupp. Kursledare är Amir Khorram-Manesh, docent i kirurgi med inriktning mot katastrofmedicin och trauma, samt Jonas Zimmerman, ST-läkare och doktorand i katastrofmedicin.

Den 10–11 oktober arrangerar CKM Nationell katastrofmedicinsk konferens (NKMK) som årligen samlar företrädare och aktörer för olika aspekter av arbetet inom katastrofmedicin. Temat denna gång är *Civilförsvaret och Nato – svensk katastrofmedicin möter ett förändrat säkerhetsläge*.

En fakultet med många utgångar

– Konstnärliga fakulteten är inne i sin viktigaste period sedan 1977 då våra utbildningar blev en del av GU. Bygget på vårt nya gemensamma hus är försenat men när det så småningom står klart kommer det att innebära många nya möjligheter.

Det säger Henric Benesch, nygamal dekan på Konstnärliga fakulteten.

DET VAR 1 JULI som Henric Benesch tillträdde som chef för Konstnärliga fakulteten. Han har dock varit tillförordnad dekan sedan januari 2023 och dessförinnan prodekan i fyra och ett halvt år, så någon särskild tid för att sätta sig in i fakultetens organisation eller utmaningar behöver han inte.

– Till de viktigaste frågorna i närtid hör *Konstnärliga*, det nya bygget bakom Götaplatsen, påpekar han. Det vi gör nu skapar ju förutsättningar för utbildning och forskning inom de konstnärliga områdena för generationer framöver. Vi planerar för en högst specialiserad byggnad som stöttar spontana möten och samarbeten över ämnes- och områdesgränser, och som förenklar för oss att arbeta med publik verksamhet. Den befintliga Artisten, som nu renoveras, har från början

många av de här kvaliteterna, och det kommer att bli ett stort lyft när vi nu kan samla all vår verksamhet i Göteborg och verka i en gemensam miljö.

FÖRUTOM EN DEL detaljer är byggnaden färdigplanerad. Fokus just nu är att skapa organisatoriska förutsättningar som stöttar en gemensam utveckling och byggandet av en gemensam kultur men också utveckla samarbeten med grannar som UB och Humanisten samt andra kulturinstitutionen vid Götaplatsen, förklarar Henric Benesch.

– Bland annat har våra senaste tre fakultetsdagar fokuserat på att synliggöra våra utbildningar, hur de utvecklats och vart de är på väg, för att bygga en starkare gemensam förståelsegrund för verksamheten. I nuläget lever vi lite grand i två världar: Den dagliga verksamheten ska hela tiden fungera men samtidigt måste vi planera för framtida möjligheter i ett nytt hus.

– I SAMBAND MED visionsarbetet med *Konstnärliga* kläckte någon att vi vill ha ”ett hus med många ingångar och ännu fler utgångar.” Det är en metafor jag ofta återkommer till: Att våra studenter påbörjar sin utbildning med en förväntan om en viss

karriärväg, men när de tagit sig igenom studierna ser flera vägar och möjligheter. Det är också en miljö där man som anställd utvecklas och hittar nya vägar, och där vi kan erbjuda vår publik upplevelser och erfarenheter som gör en skillnad.

Tidigare var planen att delar av Högskolan för scen och musik (HSM) och fakultetskansliet skulle flytta in i den renoverade Artisten 2025 och att övriga byggnaden skulle stå klar 2027. Ett års försening har redan uppstått och byggnationen av de nya delarna är helt stoppad i väntan på besked från mark- och miljödomstolen, berättar Henric Benesch.

– VI HAR ÄNNU INTE fått någon mer exakt tidpunkt för när vi kan flytta in. Det är förstås frustrerande för både personal och studenter, främst på HSM. Sedan hösten 2022 är de utlokaliserade till tillfälliga lokaler på Eklandagatan samt i Angered, Vasaparken, Konserthuset och Brewhouse i Gårda. Särskilt *Andra stället* i Angered fungerar väldigt bra men tillfälliga lokaler är just tillfälliga – vi längtar verkligen efter att kunna flytta in till nya gemensamma lokaler.

En viktig strategisk uppgift för Konstnärliga fakulteten är att attrahera studenter och medarbetare från grupper i samhället som historiskt inte

sett fakultetens utbildningar som ett alternativ.

– Att studenter och lärare tillsammans har en bred social och kulturell erfarenhetsbas är en kvalitets- och relevansfråga, konst och kultur är ju något som utvecklas i brytpunkten mellan olika värderingar, synsätt, föreställningar och förhållningssätt, menar Henric Benesch.

– Bland annat måste vi se över vad vi tittar på när vi antar nya studenter. Och precis som vi utvecklar innehållet i våra utbildningar måste vi också utveckla den allmänna föreställningen av

Henric Benesch

är arkitekt samt doktor i design. Han blev prodekan vid Konstnärliga fakulteten 2018, tillförordnad dekan 2023 samt dekan 1 juli 2024.

Bor: I Källtorp.

De konstnärliga utbildningarna hör till de verksamheter vid GU som har längst historia: HDK:s föregångare, Slöjdföreningen i Göteborg, bildades 1846, Valand har sin grund i Göteborgs Musei Ritskola från 1865 och Konserthusets orkesterskola startade 1916.

»... vi vill ha ett hus med många ingångar och ännu fler utgångar.«

Henric Benesch

vad konstnärlig utbildning är. Vi ser också att våra kunskaper kan vara relevanta på många fler platser i samhället: vårt kunnande om bild kan vara till nytta och glädje för en läkare och insikter inom sceniskt framförande kan vara viktigt för en lärare, bara för att nämna några exempel.

Att konst och kultur är

betydelsefullt lyfts fram i flera olika sammanhang.

- Det är tydligt inte minst i norra Sverige, där industrin insett att förmågan att attrahera ny arbetskraft till de stora industriella satsningar som görs där, är starkt kopplad till att det finns ett aktivt och levande kulturliv att ta del av. Samtidigt är sektorn i grunden fundamentalt underfinansierad.

Konst och kultur är en del av vardagen och engagemanget finns överallt, påpekar Henric Benesch.

- Musik vi lyssnar på, serier vi följer och produkter i våra

arbets- och hemmiljöer är utvecklade ur de konstnärliga kunskapstraditioner som vår utbildning och forskning företräder. Det finns också ett stort intresse för konst och kultur utanför den professionella sfären.

Tillsammans med ett par kollegor har Henric Benesch återkommande träffat den personal som arbetar med att bygga Konstnärliga, möten som alltid varit ömsesidigt uppskattade.

- **DET VISAR SIG ALLTID** att flera av dem är djupt intresserade av musik, foto eller

film och kanske har barn som går i kulturskolan. Vi brukar förklara att det hus de bygger på är till för de studenter som så småningom kan bli deras barns lärare, och att vi arbetar med hela kedjan och i alla led, att vi bygger för framtidens konst och kulturliv.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

160 miljoner i underskott

Så ser prognosen ut för hela året, enligt den ekonomiska delrapporten för årets första fyra månader. Rapporten fastställdes av styrelsen vid junisammanträdet.

– Det är i linje med budget och orsaken till de höjda kostnaderna är hög inflation, säger ekonomidirektör Peter Tellberg.

ANSLAGET TILL FORSKNING ligger på 1,8 miljarder för 2024. Det är en ökning med 52 miljoner vilket främst beror på pris- och löneuppräkningen. Räknat på inkomster av forsknings-

bidrag - vilket är ett mått på hur väl GU lyckas attrahera bidrag - är ökningen 4 procent jämfört med samma tid förra året. Bland de största bidragsgivarna (totalt 354 miljoner) finns Hjärt-Lungfonden, Knut och Alice Wallenbergs stiftelse samt Cancerfonden.

ÄVEN ANTALET medarbetare, mätt i årsarbetare, har ökat med 130. Det motsvarar 2 procent jämfört med samma period förra året - den största ökningen på fem år. Allra störst ökning inom personalgruppen står doktorander för (47 årsarbetare).

– Det är glädjande att se en ökning av antalet doktorander på nästan samtliga fakulteter

»Det är glädjande att se en ökning av antalet doktorander på nästan samtliga fakulteter inom universitetet.«

Peter Tellberg

inom universitetet, säger Peter Tellberg.

Sammantaget har kostnaderna ökat: personal med 6 procent, lokaler med 13 procent och övriga driftkostnader med 3 procent. Universitetets balanserade kapital har för första gången på många år minskat något, från 1 524 miljoner till 1 340 miljoner. Den största minskningen var inom undervisning. Något som betonas i delårsrapporten är att det ser väldigt olika ut på universitetet när det gäller det sparade kapitalet.

Text: Allan Eriksson

Foto: Johan Wingborg

Sommarskolan pausas

GU:s satsning på Summerschool for Sustainability kommer att pausas, enligt ett beslut av Utbildningsnämnden.

– Sommarskolan var från början tänkt som en tidsbegränsad satsning under den första strategiperioden i Vision 2030. Om det blir någon fortsättning är något Utbildningsnämnden nu ska utreda, säger vice-rektor Pauli Kortteinen.

INITIALT VAR TANKEN att sommarskolan skulle starta 2020. På grund av pandemin kom den inte igång förrän året därpå, då i digital form. Första sommarskolan på plats i Göteborg ägde rum 2022, berättar Anna Bellomi, internationell handläggare på International Centre.

– I år deltog 147 studenter i sommarskolan. Av dem var 126 utbytesstudenter från 72 olika partnerlärosäten i 27

Pauli Kortteinen

länder. Utöver utbytesstudenterna ansökte 40 studenter genom antagning.se och 14 genom universityadmissions.se. Sammanlagt under de fyra år som sommarskolan funnits har 585 studenter deltagit, de allra flesta från våra partneruniversitet; dessa studenter är avgiftsbefriade.

STUDENTERNA har varit 19-40 år gamla och cirka 40 procent har läst på masternivå, berättar Anna Bellomi.

– Studenterna har varit väldigt nöjda både med kurserna och andra aktiviteter. En utmaning är dock att det är svårt att engagera lärare under sommaren.

UNDER VÅREN har sommarskolesatsningen utvärderats, berättar Pauli Kortteinen.

– Det finns många väldigt bra saker med sommarskolan, men också utmaningar, inte minst ekonomiska, eftersom det är en dyr satsning jämfört med vårt övriga, ordinarie utbildningsutbud. Fakulteterna har därför inte varit eniga när det gäller en vidare satsning, varför Utbildningsnämnden bestämde att pausa sommarskolan 2025.

International Centre har tagit fram en utvärderingsrapport med möjliga förslag på en fortsatt sommarskolesatsning. Det handlar bland annat om en fast projektperiod om tre eller fem år med en fastslagen budget och om en

utvidgning av formatet för kurser så att fler institutioner ska kunna delta.

– UTBILDNINGSNÄMNDEN kommer senare i höst eller till våren att utreda en eventuell fortsättning, berättar Pauli Kortteinen. Vad är syftet med en sommarskola? Vilket tema ska en sommarskola ha? Hur ska sommarskolan organiseras och finansieras i relation till syfte och tankar om innehåll och tematik? Dessa och andra frågor behöver Utbildningsnämnden diskutera, innan förslag kan läggas fram till rektor och universitetsstyrelse om en eventuell fortsatt satsning från och med 2026 eller 2027.

Det är International Centre som ansvarar för Summerschool for Sustainability. Mottagandet av utländska studenter görs i samverkan med Welcome Services.

Text: Eva Lundgren

Foto: Johan Wingborg

Konstforskning i centrum

■ **23 oktober** invigs Sveriges första excellenscentrum i konstnärlig forskning: Centre for Art and the Political Imaginary (CAPIm) – ett samarbete mellan HDK-Valand och Kungliga Konsthögskolan. CAPIm leds av Mick Wilson, professor i konst vid GU, och Natasha Marie Llorens, professor i konstteori vid Kungliga Konsthögskolan. CAPIm är ett av 15 excellenscentrum som fått finansiering av Vetenskapsrådet.

Jobba på högskoleprovet?

■ **Under högskoleprovet** arbetar runt 600 personer en intensiv dag med att administrera, leda och övervaka att provet genomförs på ett rättssäkert sätt. Universitetet rekryterar personal utifrån behov inför varje provomgång.

I höst kommer provet att hållas den 20 oktober. Som anställd är du välkommen att bidra! Rekrytering sker löpande så vänta inte med att skicka in din ansökan.

Läs mer och gör din ansökan på Arbeta på högskoleprovet i Medarbetarportalen.

Luncha med PIL

■ **Under hösten** erbjuder PIL en serie lunchwebbinarier där GU-medarbetare delar sina erfarenheter av och reflektioner kring användning av generativ AI i undervisningen.

11 oktober: *AI som stöd vid bedömning av examinationer* med Kristina Jonäll, företagsekonomiska institutionen.

6 december: *Large Language Models in Essay Assessment* med Magnus Lundgren, statsvetenskapliga institutionen.

Tid: 12:05–12:30 på Zoom, ingen föranmälan.

Juridiska institutionens ledning har avgått

■ **Efter att en arbetsmiljökartläggning** visat att en stor del av medarbetarna på juridiska institutionen saknar förtroende för ledningen har denna avgått.

Bakgrunden är en långdragen konflikt där flera medarbetare rapporterat om en kraftigt försämrad arbetsmiljö. Det ledde till att skyddsombudet, Torbjörn Odlöv, i höstas gjorde en 6:6a-anmälan, alltså en begäran om undersökning enligt AML 6 kap. 6a §. Anmälan utmynnade i en omfattande arbetsmiljökartläggning. Den visade att cirka en tredjedel av den intervjuade personalen saknar förtroende för institutionens ledning. Kartläggningen visade också att vissa medarbetare upplevt trakasserier på arbetsplatsen.

I slutet av maj beslöt dåvarande dekan, Per Cramér, att från och med 1 november entlediga prefekten från sitt uppdrag samt att ge institutionens beredningsgrupp i uppdrag att ta fram ett nytt förslag på institutionsledning. Redan i juli avgick dock hela juridiska institutionens ledning. Som tillförordnad prefekt har därför Filip Bladini, docent i civilrätt, utsetts. Beredningsgruppen, som fått förlängt uppdrag, har nu nominerat följande personer: Therese Bäckman, universitetslektor i offentlig rätt, är nominerad som prefekt och Erik Lidman, docent i civilrätt, är nominerad som proprefekt. Val kommer att hållas under hösten och den nya ledningen väntas tillträda den 1 november.

Välkommen på doktorspromotion!

■ **Upplev** Göteborgs universitets största akademiska ceremoni: Doktorspromotionen! Drygt 150 nya doktorer kommer att promoveras och 11 hedersdoktorer samt mottagare av universitetets mest prestigefyllda priser kommer att uppmärksammas. Högskolan för scen och musik står som alltid för underhållningen.

Alla anställda är välkomna att delta som publik samt på mottagningen efteråt. Antalet platser är dock begränsat, du

måste därför registrera dig senast 1 oktober för att få en inträdesbiljett i din mobil. Plats: Kongresshallen, Svenska Mässan. Tid: 25 oktober. Alla gäster ska ha intagit sina platser senast 14:45.

Klädsel: Mörk kostym. För inbjudna till banketten är klädkoden formell aftonklädsel. Mer om universitetets akademiska ceremonier: www.gu.se/om-universitetet/ceremonier-och-traditioner

Anmäl dig till Vetenskapsfestivalen

■ Forskare, lärare och doktorander inbjuds att medverka i både skol- och publika programmet inför nästa års vetenskapsfestival (skolprogrammet 1–11 april och publika programmet 1–7 april). Kommande tema är Framtider. Till årets festival har det tagits fram temapunkter som festivalen gärna ser att medverkande utgår ifrån. Några av dessa är framtidens kunskap

(mycket fokus på AI, inklusive digitalisering i skolan), framtidens innovationer, framtidens forskning, historiska perspektiv och framtidens arbetsliv. Deadline för att lämna in programförslag till det publika programmet är den 1 december. Deadline för skolprogrammet är 15 november. Mer information finns på: www.vetenskapsfestivalen.se.

Foto: JOHAN WINGBORG

Foto: SHUTTERSTOCK

Djupdykare i historien

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Vad har ekonomi med människans evolution att göra? Fråga Ola Olsson. Han är en nationalekonom som inte bara intresserar sig för räntor och inflation utan också för tusenåriga vägbyggen, istidernas växlingar och utvecklingen av den mänskliga hjärnan. →

Ola Olsson, professor i nationalekonomi, har varit med ganska mycket i svenska medier på senare tid. Det har handlat om vad inflation egentligen är för något, om hur kriget i Ukraina satt världsekonomin i gungning, om på vilket sätt den amerikanska ekonomin kan påverka presidentvalet samt om den ryska paramilitära gruppen Wagner och dess hänsynslösa jakt på guld och diamanter i Afrika. Men det som egentligen intresserar honom är varför vissa länder skapar välstånd och rikedom medan andra förblir fattiga. För att få svar på den frågan har han gett sig i kast med flera olika historiska epoker. Och det är den forskningen som gett rubriker i internationella medier.

Ett exempel är den undersökning av hur maffian uppstod på Sicilien, som Ola Olsson gjorde tillsammans med två italienska kollegor för några år sedan.

- Maffians uppkomst hänger samman med marinläkaren James Linds upptäckt på 1700-talet att citronsaft kan bota skörbjugg. Under 1800-talet uppstod därför på Sicilien en riktig boom för citrusfrukter där odlarna tjänade massor med pengar. Samtidigt var tiderna oroliga och under Italiens enande i början av 1860-talet blev Sicilien aldrig särskilt välintegrerat. När rättsväsendet inte fungerade trädde maffian in som företagarnas beskyddare. I filmen *Gudfadern* mördas Vito Corleones mor just i en citronodling på Sicilien, varefter sonen flyr till USA, vilket alltså är en historiskt sannolik beskrivning.

Utvecklingen på Sicilien är ett exempel på "naturresursernas förbannelse", alltså när rika tillgångar på något värdefullt, istället för att leda till något gott, i en korrupt stat kan innebära krig och andra våldsamheter.

- Ett tragiskt exempel är Demokratiska republiken Kongo, som trots stora naturtillgångar sedan decennier präglas av väpnade konflikter. Men det finns förstås länder som lyckas göra något bra av sina tillgångar också, som det demokratiska och välfungerande Botswana, en av världens största diamanterproducenter.

En annan av Ola Olssons projekt som fått stort internationellt genomslag handlar om Romariket.

- Studien, som jag gjorde tillsammans med tre andra forskare, är en undersökning av sambandet mellan de vägar som romarna byggde för 2 000 år sedan och dagens välstånd. Bland annat lade vi ut kartor över Romarikets vägnät ovanpå moderna satellitbilder som visar ljusintensiteten på natten, vilket är ett sätt att påvisa ekonomisk aktivitet i ett område. Vi kunde visa statistiskt att på många av de platser där vägar byggdes under antiken, där finns nu städer och annan aktivitet, trots att själva vägarna förstås inte finns kvar. Områden där vägarna tidigt förfallit, som i Mellanöstern och Nordafrika, har inte alls samma kontinuitet i välståndet som Västeuropa.

Även om Ola Olsson tillhör de män som ofta tänker på just Romariket. så intresserar han sig lika mycket för annat, exempelvis för vägar i Sverige.

- *Viabundus* är ett tvärvetenskapligt projekt som går ut på att skapa en fritt tillgänglig online-karta över medeltida och tidigmoderna vägar i norra Europa.

Det handlar om att undersöka varför de drogs just där och vilken betydelse de hade. Danmark och Finland är redan med i projektet men inte Sverige, vilket jag vill ändra på. Ett angeläget skäl att bygga vägar var förstås för att frakta varor. För Sveriges del handlade det bland annat om järn och koppar där man ofta transporterade över vattenvägar från Norrland och Dalarna till Mälaren-regionen. Vikten att få ut varor är förstås orsaken till att Göteborg, efter flera misslyckade försök, så småningom grundades.

För att få en ekonomi att fungera är det också betydelsefullt att ha regler för ägande. I ett nyligen avslutat projekt har Ola Olsson, tillsammans med två statsvetare, studerat utvecklingen av lantmäteri i världen. Redan 1628 bestämde Gustav II Adolf och hans kansler, Axel Oxenstierna, att hela Sverige skulle karteras.

- I många länder, exempelvis i Afrika, har en jordbrukare inte äganderätt till den jordlott hen brukar. Det innebär att jordbrukaren inte kan lämna sitt land eftersom någon annan då kan ta över. Den som däremot äger sin plätt kan belåna fastigheten och staten kan dessutom ta ut skatt. Lantmäteri och äganderätt har alltså stor betydelse för en stats ekonomiska tillväxt.

Också klimatet är viktigt för ett lands ekonomi. Ola Olsson har bland annat medverkat i en studie som visar att Mayakulturens kollaps omkring år 800 inte på ett entydigt sätt kan förklaras med torka, vilket annars är vanligt. På kort sikt var det tvärtom under torra perioder som stora monumentala verk uppfördes.

Men ekonomi kan studeras i ett betydligt längre perspektiv än så. I höst kommer Ola Olsson ut med en bok om stenåldern.

- I grunden handlar ekonomi om hur en biologisk varelse kan producera och konsumera tillräckligt med mat för att överleva och reproducera sig. För att klara det har människan omedvetet gjort flera olika ekonomiska val vad gäller teknologi och organisation som påverkat den senare evolutionära utvecklingen. Ett exempel är när *Homo erectus* för en miljon år sedan lärde sig behärska eld. Det innebar att människan började steka och koka mat, vilket i sin tur gjorde att magtarmkanalen kunde ägna mindre energi åt att processa maten och därför blev mindre. Det sparade både energi och tid som istället gick till att utveckla människans stora hjärna. Denna speciella hjärna är bland annat förutsättningen för vår unika sociala förmåga, där vi kan umgås i stora grupper och klara anpassning till nästan alla jordens miljöer.

Som nationalekonom med stort intresse för historia och miljö borde kanske Ola Olsson oroas för en framtid med klimatförändringar och samhällen som utvecklas åt odemokratiska håll. Men Ola Olsson är optimist.

- Klimatet är som ett dragspel där långa nedisningar följs av korta mellanistider. Under exempelvis de senaste 300 000 åren har människan genomlevt hela tre istider, perioder då stora delar av världen var obeboeliga och små människogrupper överlevde i

isolerade habitat. Men när värmen så småningom kom gick det undan, temperaturen vid polerna ökade med 6-7 grader på något tusental år. Människorna spred sig, med kulturkrockar och olika utbyten som resultat. Idag har vi en mänsklig påverkan på det här dragspelet som vi självklart måste ta på allvar. Dagens koldioxidnivåer i atmosfären är högre än någon gång tidigare under de senaste tre miljoner åren. Men några extrema framtida scenarier, som att vi kommer att dö ut, tror jag inte på; människan har lyckats överleva väldiga svårigheter tidigare, så varför skulle vi inte, med vår moderna teknik och väldiga kunskap, klara framtida utmaningar?

Ola Olsson är från och med 1 juli prefekt vid institutionen för nationalekonomi med statistik.

- Uppdraget tar förstås en hel del tid men jag hoppas hinna med forskning också. Bland mina övriga intressen finns musik och fotboll, jag var exempelvis tränare för sonens fotbollslag när han var liten. Jag tycker också om att vistas i naturen, vilket lett till att min fru Ulrika och jag ägnat sommaren åt ett speciellt projekt.

Det har handlat om att bada varje dag under juni, juli och augusti, dessutom alltid på en ny plats.

- Jag var på en fyradagarskonferens i Chicago i sommar, och då hann jag aldrig med att ta ett dopp. Men annars har vi faktiskt lyckats bada varje dag, oavsett regn, blåst och annat oväder. Det finns fullt med sjöar att upptäcka runt Floda, där jag bor, som ger många härliga naturupplevelser.

OLA OLSSON

Jobbar som: Professor i nationalekonomi samt prefekt på institutionen för nationalekonomi med statistik.

Har tidigare varit vicedekan på Handelshögskolan.

Bor: I Floda.

Familj: Fru och tre vuxna barn.

Intressen: Musik, fotboll, skönlitteratur, naturupplevelser.

Senaste bok: *Yellowface* av Rebecca Kuang.

Senaste film: *Oppenheimer*.

Favoritmat: Medelhavsmat.

Ola Olssons senaste bok:

Paleoeconomics: Climate Change and Economic Development in Prehistory.

Sparar Ukrainas digitala kulturarv

Klockan fyra på morgonen den 24 februari 2022 inledde Ryssland sin fullskaliga invasion av Ukraina.

Fem timmar senare var Andreas Segerberg i full gång med att spara ner så många webbsidor från ukrainska myndigheter och organisationer han hann med.

I början av mars samma år var han en av cirka tusen volontärer som tillsammans bildade nätverket Sucho – Saving Ukrainian Cultural Heritage Online.

Andreas Segerberg, forskningssamordnare på psykologiska institutionen, har tidigare arbetat med digitalt bevarande, bland annat för Riksarkivet samt i samband med terrorattacken i Stockholm 2017. När han fick höra nyheten om invasionen var hans första tanke att stötta Ukraina med just det han redan hade erfarenhet av.

- Tillsammans med några vänner började vi genast spara ner myndighetsinformation för att underlätta för en eventuell exilregering. Efter några intensiva dagar hade vi arkiverat alla statliga sidor vi kom åt.

Via sitt nätverk kom vännerna snart i kontakt med Sucho.

- Ett antal IT-tekniker, arkivarier, bibliotekarier och forskare hade gått samman för att ladda ner Ukrainas digitala kulturarv. Idag består Sucho av drygt 1500 volontärer från 38 länder som digitaliserat drygt 100 TB data från ukrainska kulturinstitutioner. Det handlar bland annat om digitala utställningar, bibliotekskataloger och 3D-visningar av kyrkor.

Bevarande av kulturarv är förstas viktigt i sig men också för att utreda krigsbrott, förklarar Andreas Segerberg.

- Några förfärliga exempel på förstörelse är historiska museet i Kupjansk där

två anställda, bland annat museichefen, dödades vid ett bombanfall i april 2023, samt universitetsbiblioteket i Cherson som totalförstördes i november samma år. För att kunna bevisa vad som funnits i museet måste förstas all dokumentation bevaras på ett säkert sätt, och det är något Sucho hjälper till med.

Nätverket kommunicerar via det molnbaserade verktyget Slack och arbetet dokumenteras i ett Google-dokument, öppet för alla medlemmar. Informationen lagras bland annat på webbplatsen *Internet Archive* som också digitaliserat 17 000 ukrainska böcker samt tidningar och tidskrifter. Även Amazon stöder nätverket, bland annat med teknisk utrustning och lagringsutrymme, berättar Andreas Segerberg.

- **Nätverket har också** flera sidoprojekt. Ett som jag är engagerad i, och som görs i samarbete med Harvard University, handlar om att spara memes från kriget. Det är intressant, bland annat för att detta är det första fullskaliga krig som utspelas även på internet. Hittills har plattformen cirka 4 700 kurerade memes.

Sucho har också ett digitalt galleri med exempel på Ukrainas kulturella arv, bland annat barnteckningar, samt ett utbildningsprogram för minnesbevarande.

- Det innebär att 22 ukrainska studenter har fått stipendier för att digitalisera arkiv på ett antal av sitt lands museer. Efter projektets slut kommer museerna att få behålla all utrustning och därmed kunna fortsätta bevarandearbetet.

Suchos arbete har uppmärksammats i medierna ett flertal gånger och har fått stöd även från rätt oväntade håll, förklarar Andreas Segerberg.

- Det är ganska svårt för en kulturarvsinstitution att bidra utan att bryta mot lagar och regler. Men stadsbiblioteket i München har rundat olika bestämmelser genom att friställa några medarbetare som får arbeta med ukrainskt kulturarv

utanför bibliotekets regi. Samtidigt har nätverket ökat en internationell medvetenhet om betydelsen av att bevara kulturarv på ett säkert sätt.

Det finaste erkännandet fick Sucho förra året då nätverket tilldelades EU:s kulturarvspris, Grand Prix Heritage, i kategorin Heritage Champions.

I samarbete med Unesco arrangerade regeringarna i Ukraina och Litauen i somras en konferens om bevarande av ukrainskt kulturarv. Då var Andreas Segerberg där som en av representanterna för Sucho.

- Enligt Haag-konventionen räknas förstörelse av kulturarv som ett krigsbrott. Att förse Ukraina med vapen och annan materiel är förstas viktigt. Men den bataljon arkivarier och bibliotekarier som Sucho bidrar med kan på längre sikt vara lika betydelsefull.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Gräsrotsrörelsen *Sucho* (*Saving Ukrainian Cultural Heritage Online*) består av drygt 1 500 internationella volontärer som arbetar med att digitalisera det ukrainska kulturarvet. Sedan Rysslands storskaliga invasion i februari 2022 har nätverket

arkiverat drygt 6 000 webbsidor med allt från nationella arkiv och 3D-visningar av byggnader till material från lokala museer och barnkultur. Nätverket arkiverar också memes från kriget.

Nätverket har även donerat digitaliseringsutrustning till drygt 70 ukrainska kulturinstitutioner.

Förra året vann Sucho EU:s kulturarvspris, Grand Prix Heritage, i kategorin Heritage Champions.

Konferensen *Towards the Recovery of the Culture Sector of Ukraine* hölls i Vilnius 6–7 juni och arrangerades av regeringarna i Ukraina och Litauen, i samverkan med Unesco. Mer information: www.sucho.org.

Samverkar för global hälsa

Under två veckor i juni gästades GU av sammanlagt 20 representanter för universitet i Armenien, Georgien, Moldavien och Ukraina. Det handlade om Erasmus International Credit Mobility och målet var ökad samverkan inom folkhälsovetenskap.

Det är vicerektor Max Petzold som i sin roll av forskare och lärare är initiativtagare till utbytet som innebär ett samarbete mellan lärosäten i östra Europa och School of Public Health and Community Medicine vid GU. Programmet löper över flera år och en första träff genomfördes 2023, då med deltagare från Georgien och Ukraina. Denna gång tillkom kollegor från Armenien och Moldavien.

- De länder vi samverkar med har stora erfarenheter av smittsamma sjukdomar, som tuberkulos, vilket vi i Sverige kan lära oss av, förklarar Max Petzold. I gengäld får de kunskap om det helhetstänkande som finns här, där även psykisk hälsa och sociala faktorer ingår i folkhälsoforskningen. Målet är praktisk nytta för samtliga parter när det gäller att skapa bättre och modernare master- och forskarutbildningar. Men det handlar också om det livslånga lärandet, så att vårdpersonal kan få upprepade möjligheter till vidareutbildning.

Första dagen innehöll bland annat ett besök på Arbets- och miljömedicin vid GU med föreläsningar samt demonstrationer av enhetens olika labb. Postdoktor Sanna Kjellberg var en av dem som visade runt.

- Jag upplevde att besökarna var mycket intresserade av vår verksamhet,

både av hur vi arbetar organisatoriskt, av doktorandprojekt samt av våra fina, välutrustade laboratorier. Att främja internationella samarbeten mellan universitet är jätteviktigt och för med sig mycket positivt för forskningen. Dels bidrar de till ökade forskningsmöjligheter, dels berikas den enskilde forskaren, både professionellt och personligt, vilket i sin tur ökar kvaliteten på vår forskning.

Programmet medverkar till att skapa ett globalt nätverk av personer verkamma inom folkhälsovetenskap, menar Tetiana Petruskevych, prefekt vid institutionen för epidemiologi och evidensbaserad medicin vid Bogomolets nationella medicinska universitet i Kiev.

- Utbytet förbättrar våra individuella kompetenser men stärker också de deltagande institutionerna. Att engagera sig i olika perspektiv vidgar vår förståelse för folkhälsa och inspirerar till nya lösningar på komplexa problem. Dessa erfarenheter är ovärderliga för att stärka global hälsa och främja epidemiologi och evidensbaserad medicin.

Inte minst viktigt är att få träffa internationella experter och kollegor, menar hon.

- Jag ser verkligen fram emot att få tillämpa min nya kunskap hemma i Ukraina, exempelvis när det gäller innovativa metoder inom utbildning. Om jag fick önska något inför kommande arrangemang, vore det i så fall ännu längre praktiska workshoppar samt fler interaktiva moment.

Nato Pitskhelauri är docent och vice-prefekt vid institutionen för folkhälsa, Tbilisi State University.

- Under mötena har vi diskuterat olika samarbeten, som gemensamma publika-

tioner, handledning av masterstudenter och kurser. Att träffa kollegor från andra länder har varit väldigt inspirerande, inte minst deltagare från Ukraina som - trots krig, stress och bristande resurser - ändå klarar av att fokusera på det dagliga arbetet och på vidareutveckling av sina fakulteter. Besöket i Göteborg, som innehöll både möten med kollegor och fritidsaktiviteter, präglades av en väldigt vänlig atmosfär. Det betyder mycket för mig, både professionellt och personligen, avslutar Nato Pitskhelauri.

Text: **Eva Lundgren**

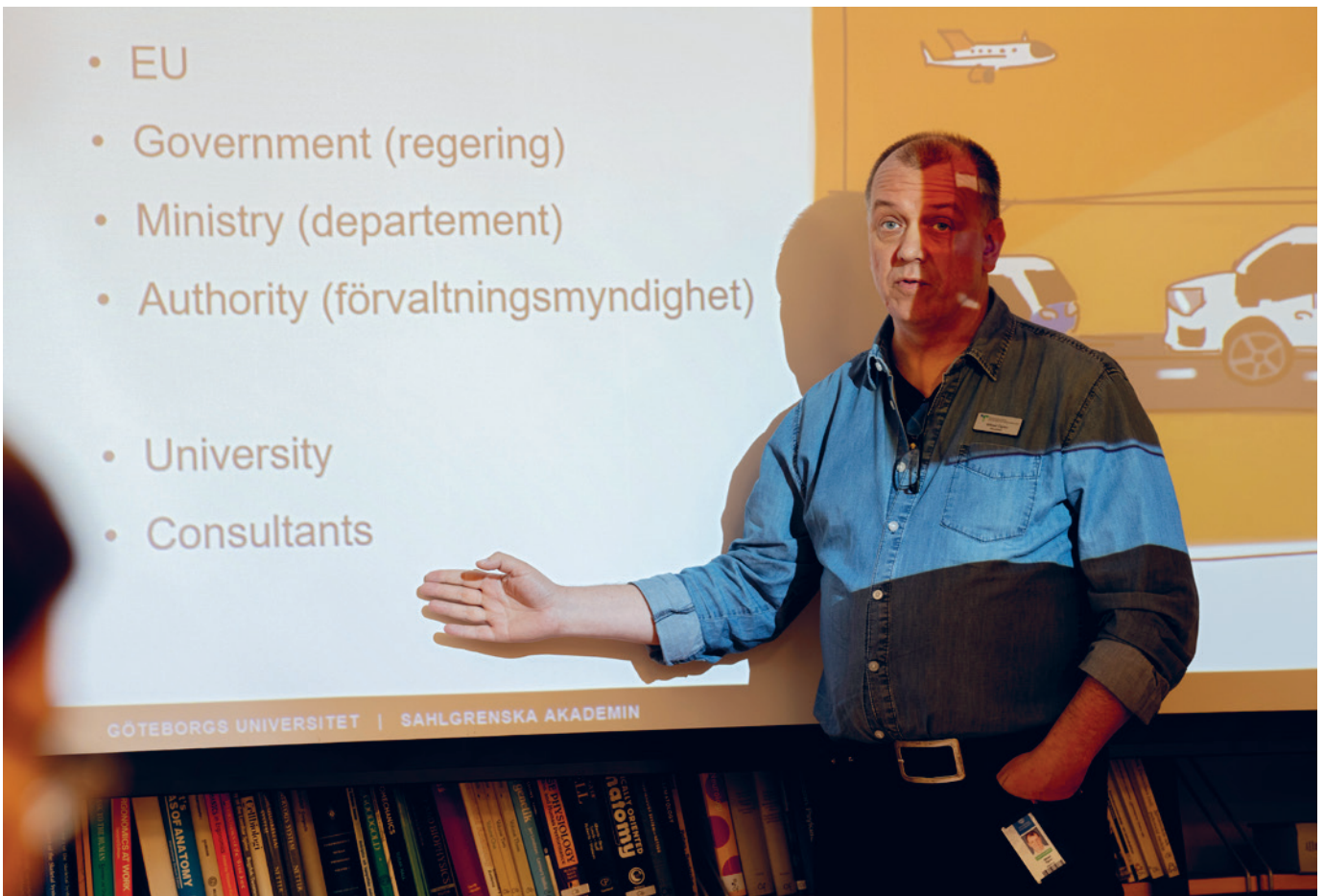
Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Det EU-finansierade Erasmus+ International Credit Mobility är en satsning på samverkan med länder även utanför EU/ESS. På initiativ av vicerektor Max Petzold har School of Public Health and Community Medicine, institutionen för medicin, långsiktigt engagerat sig i samverkan med Ukraina och Georgien med syftet att stärka grund- och forskarutbildning inom folkhälsovetenskap. Programmen har nu avslutats med en längre sammankomst i Göteborg. Ytterligare ett program startade förra året och omfattar Armenien och Moldavien. Detta program löper till 2026 och omfattar även möjligheter för forskare vid GU att ta emot doktorander för lite längre perioder samt att själva åka till Armenien och Moldavien. Årets sammankomst innehöll flera besök, bland annat på Universitetsbiblioteket, GU Ventures och Forsknings- och innovationskontoret, samt flera föreläsningar och en doktorsdisputation. Också Konstmuseet, Volvo och midsommarfirande ingick.

Postdoktor Sanna Kjellberg visar Arbets- och miljömedicin för östeuropeiska kollegor. Nedan föreläser forskaren Mikael Ögren.

Ukrainska studenter på plats

I höst har institutionen för språk och litteraturer (SPL) tagit emot två studenter från Ukraina.

– Det är utbytesprogrammet Erasmus+ som gjort det möjligt för dem att vara här. Sedan kriget bröt ut har EU nämligen bestämt att också ukrainska studenter ska kunna få stipendier för att studera i ett EU-land, berättar Malin Seljee, utbildningsadministratör på SPL.

Redan 2018 startade Humanistiska fakulteten ett utbytesprogram tillsammans med Nationella Taras Sjevtjenko-universitetet i Kyiv, berättar Thomas Rosén, docent i slaviska språk och studierektor.

– På grund av först pandemin och sedan kriget har vi dock inte kunnat genomföra ett studentutbyte. Att Erasmusprogrammet nu ger stipendier också till ukrainare innebär att samarbetet äntligen kommit igång.

Under sin utbytestermin kommer de båda studenterna, Oleksandra Kyrsha och Anastasiia Hryb, att läsa engelska och tyska.

– Vi är förstås intresserade av våra ämnen men också av det svenska utbildningssystemet, berättar Anastasiia Hryb. Jag har en känsla av att språkstudier här i högre grad handlar om praktisk övning, medan teori är viktigare i Ukraina. Relationen äldre lärare-student är mer strikt i Ukraina, men unga lärare är ganska informella, ungefär som här. Däremot klär sig både lärare och studenter mer korrekt därhemma, inte i t-shirt och jeans.

– Vi är förstås även intresserade av hur det är att leva i Sverige, exempelvis traditionerna kring julfrande, förklarar Oleksandra Kyrsha. Jag skulle också gärna gå ut på kvällen, på bar eller nattklubb;

Oleksandra Kyrsha och Anastasiia Hryb är utbytestudenter från Ukraina.

det är något jag aldrig gjort eftersom jag var för ung före kriget och sedan har det inte gått.

Kriget i Ukraina har nu pågått i två och ett halvt år. Ibland är bombningarna intensiva men däremellan tänker man inte så mycket på det, förklarar Anastasiia Hryb.

– **Vi går på våra** lektioner och gör våra läxor och om det inte varit några attacker på länge glömmet vi bort att vara oroliga. Men nervositeten finns ändå i bakhuvudet, även här i Göteborg. Övriga ljud, som åskvädret för några dagar sedan, kändes först väldigt obehagligt.

Bombningarna sker oftast på natten, berättar Oleksandra Kyrsha.

– Vi har en app som varnar när ett anfall är på gång så vi brukar vara förberedda. Men folk har vant sig vid alla larm och går inte alltid ner i skyddsrummen som de borde. Men man måste ju få sova också, särskilt om man har ett krävande jobb och kanske barn att ta hand om.

Humanistiska fakulteten har hjälpt till med studentlägenhet.

– Vi försöker hjälpa alla våra studenter med det praktiska men självklart kan en utbytestudent behöva mer stöd, särskilt om hen kommer från ett krigsdrabbat område, förklarar Malin Seljee. Till våren hoppas vi ta emot ytterligare två studenter från Ukraina, då hoppas vi att Anastasiia och Oleksandra kan hjälpa till med introduktionen.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Sedan våren 2022 har EU öppnat utbytesprogrammet Erasmus (inomeuropeiska delen) för studenter från Ukraina. Det innebär att studenterna kan läsa kurser vid lärosäten inom EU som

de sedan kan tillgodoräkna sig i sitt hemland. De får ett stipendium motsvarande det som gäller för inkommande studenter inom Erasmus utomeuropeiska variant: Erasmus ICM. Studiebelpet uppgår till 900 euro/månad, samt ett extra bidrag på 250 euro/mån, som går till deltagare med begränsade möjligheter, samt ett resebidrag.

Religionens återkomst

”Efterliv i vardande” kallar Siv Ellen Kraft de ursprungsbefolkningars religioner som bygger på fragment från det förflutna, sammanställda i nutid.

Hänvisningar till denna tro har blivit allt vanligare hos bland annat samer för att påverka beslutsfattare och allmänhet när det gäller kamp för exempelvis de egna rättigheterna eller mot skövling av naturen.

Det handlar om den gamla religionens återkomst.

Ett exempel är de nu skrinlagda planerna på vindkraftverket Davvi vindpark i Levajok i norska Finnmark.

- De som protesterat mot vindkraftverket menar att området bland annat består av fjället Rásttigáissá, som många uppfattar som heligt. Ett civiliserat land vill väl knappast kränka de egna medborgarnas tro? förklarade Siv Ellen Kraft, professor i religionsvetenskap vid UiT Norges arktiske universitet. Hon var en av huvudtalarna vid *the Annual Conference of the European Association for the Study of Religions* i augusti.

Protester mot rovdrift och annan miljöförstörrelse har tidigare framförts av sekulära representanter för olika ursprungsfolk. Men på senare tid har religion blivit allt viktigare i dessa sammanhang, förklarade Siv Ellen Kraft.

- **Sedan 1970-talet** har en föreställning spridits bland ursprungsfolk i olika delar av världen att deras religioner visserligen är olika men ändå bygger på samma grundläggande tankar. Utmärkande för denna gemensamma idévärld sägs vara holism, animism, schamanism samt vördnaden för naturen. I ett samiskt sammanhang representeras dessa föreställningar av trumman, jojken och nåjden.

Särskilt mycket kunskap om traditionell samisk religion finns dock inte kvar. Under 1600- och 1700-talen gick de kristna missionärerna hårt fram mot ”hedningarna” i Sápmi och förbjöd religionen samt brände trummor och andra kulturföremål.

För att förklara det nutida återskapandet av en delvis förlorad ursprungsreligion använder Siv Ellen Kraft en metafor.

Siv Ellen Kraft föreläste under en konferens på Humanisten.

Den är lånad av forskarna Þóra Pétursdóttir och Bjørnar Olsen som talar om hur föremål från det förflutna flyter iland till synes slumpmässigt och sätts samman i nuet på oväntade men användbara sätt.

- **Ett exempel är** författaren Ailo Gaup som har studerat schamanism hos den amerikanske antropologen Michael Harner och sedan fört över sina kunskaper till ett samiskt sammanhang. Men också konst är en viktig del när samisk identitet rekonstrueras. Några exempel är musikern och aktivisten Mari Boine samt konstnären Outi Pieski som bland annat fått i uppdrag att konstruera ett hela 50 meter högt konstverk invid den nya regeringsbyggnad som är under uppförande i Oslo.

Att hänvisa till religion i kampen för naturen eller egna rättigheter har blivit vanligare först de senaste cirka tio åren. Religionen ger ibland en ny tyngd till protesterörelserna, förklarade Siv Ellen Kraft.

- **I ansökan om** att förlägga vinter-OS till Tromsø 2003 fanns planer på att bygga en slalombacke på Tromsdalstinden. Efter att sametinget, utifrån en paragraf i kulturminneslagen, kommit fram till att berget är heligt, skrinlades planerna.

Sedan blev det förstas inget norskt vinter-OS den gången.

Men det är inte så enkelt att alla samer ansluter sig till återskapandet av samisk religion. Tvärtom är det främst samer i städerna, som ofta är väl assimilerade i majoritetssamhället, som vill ta tillbaka sin ursprungliga kultur. Samer som bor i de traditionella områdena på landsbygden är mindre engagerade.

- Särskilt i læstadianska områden är kristendomen fortsatt stark. För många i dessa bygder framstår den gamla samiska religionen som oförenlig med kristen tro.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Anders Åkerström**

Fakta: Siv Ellen Kraft, professor i religionsvetenskap vid UiT Norges arktiske universitet, var en av huvudtalarna vid *the Annual Conference of the European Association for the Study of Religions* 19–23 augusti. Konferensen ägde rum på Humanisten.

Siv Ellen Krafts senaste bok heter *Indigenous Religion(s) in Sápmi: Reclaiming Sacred Grounds*, utgiven på förlaget Routledge.

Fluffigare texter med Chat GPT

Går det att se om en text är skriven av en människa eller en AI? Det har språkvetarna Monika Mondor och Joe Trotta undersökt.

Resultatet? Visst finns det skillnader, både vad gäller språk och innehåll.

Det var efter att Chat GPT blivit allmänt tillgängligt mot slutet av 2022 som Monika Mondor och Joe Trotta, universitetslektor respektive docent i engelska, lade märke till att något hänt med studenternas texter.

- Vi reagerade bland annat på att vissa ord och fraser plötsligt blivit vanligare. Inför Grammatikfestivalen i våras bestämde vi därför att göra en studie där vi jämförde texter skrivna av studenter innan Chat GPT blev tillgängligt, med texter skrivna av AI-verktyget, berättar Monika Mondor.

Forskarna utgick från 50 texter på cirka 1 000 ord vardera, författade av universitetsstudenter i engelska. Bland de olika ämnena fanns till exempel argumenterande texter om allmänna samhällsfrågor, analyser av engelska språket i populärkultur och engelska som globalt språk. Sedan skrev de instruktioner ("prompter") till chat-verktyget, så att det skulle generera 50 texter med samma teman och med ungefär samma längd, som studenternas texter.

- Vi promptade också Chat GPT att generera texter som skulle motsvara texter skrivna av studenter med engelska som andraspråk på universitetsnivå, förklarar Joe Trotta. Ganska snart märkte vi dock att chat-verktyget hade svårt att skriva mer än cirka 800 ord, sedan började innehållet upprepas.

Syftet med studien var inte bara att undersöka skillnader mellan AI-genererade texter och texter skrivna av

Monika Mondor

Joe Trotta

människor, berättar Monika Mondor.

- Det handlade också om att undersöka vad AI är riktigt bra på, något som kanske kan utnyttjas i undervisningen.

Till sådant som Chat GPT klarar väl hör struktur samt inledningar och övergångar mellan stycken. Språket är grammatiskt riktigt och användning av skiljetecken och stavning korrekt, berättar Joe Trotta.

- Referenshanteringen har dock ofta brister beroende på vilken version av programmet som används. AI:n använder också fler avancerade ord än studenterna men har samtidigt en förkärlek för vissa fraser, exempelvis *a rich tapestry*, *to delve into something*, *to showcase something*, *to embark on a journey* ... Överhuvudtaget är

AI:n ofta svepande med snygga formuleringar men med mycket fluff. Studenterna är generellt bättre på att hålla sig till ett mer avgränsat ämne och ge konkreta exempel, även om vi ofta skulle önska att de gjorde så ännu mer.

AI-texterna bestod i hög grad av ungefär lika långa meningar, cirka 15-20 ord, medan studenternas meningar kunde vara både längre och kortare. En mer varierad meningslängd kan vara ett mått på kvalitet i betydelsen flexibilitet och anpassning till innehåll och mottagare, påpekar Monika Mondor.

- Med hjälp av läsbarhetsindexet Flesch Kinkaid uppskattade vi också texternas svårighetsgrad. AI-texterna låg på en nivå lämplig för forskningsartiklar i en professionell kontext medan studenternas texter snarare var skrivna för en läsare på samma utbildningsnivå som de själva, vilket också är lämpligare för den sortens uppgift.

Att Chat GPT kommer att ha betydelse i undervisningen framöver är Monika Mondor och Joe Trotta övertygade om. Men det gäller att använda verktyget på ett bra sätt.

- AI:n kan exempelvis hjälpa till med att höja studenternas medvetenhet om struktur och i viss mån vokabulär, menar Joe Trotta. Den skulle också kunna fungera som en *study buddy* och föreslå alternativ och lösningar som studenten inte tänkt på. AI:n kan även bistå med specialanpassade övningar, exempelvis för studenter som har svårt för stavning eller något särskilt grammatiskt problem.

Också textanalys kan vara ett viktigt område för Chat GPT, menar Monika Mondor.

- Studenterna skulle kunna jobba i grupp med att analysera olika texter och själva utveckla en medvetenhet om AI-genererade texter i relation till dem som är skrivna av människor. Hur ser man

skillnaden? Är vissa texter bättre än andra och i så fall varför? Särskilt våra lärarstudenter behöver utveckla en förståelse för möjligheter och begränsningar av AI-användning i skolan.

Men Chat GPT ställer också nya krav, inte minst på lärarna, påpekar Joe Trotta.

- Hur kan man förändra undervisningen så att den nya tekniken utnyttjas på bästa sätt? Och hur kan man använda olika examinationsformer så att de verkligen mäter vad de är avsedda att mäta, med eller utan AI som tillåtet hjälpmedel?

En viktig uppgift för framtida lärare blir att argumentera för varför studenterna ska lägga tid och kraft på att lära sig skriva, i stället för att bara låta en AI göra jobbet, menar Monika Mondor.

- Att skriva handlar om att lära sig tänka kring ett komplext ämne, strukturera och bearbeta ett material, skapa en inre verklighet och ta ansvar för att kommunicera ett innehåll på ett lämpligt sätt till en tänkt målgrupp. Att bara låta en maskin göra det arbetet ger ingen förståelse. Chat GPT kan absolut användas i undervisningen men det måste ske ansvarsfullt och inte som en genväg för att slippa tänka själv.

Går det då att avgöra om en text är skriven av en människa eller en AI? Ja, men inte till hundra procent, menar Monika Mondor och Joe Trotta.

- **Det händer mycket** inom AI just nu och i takt med att vi blir mer medvetna om dessa "fingeravtryck" förbättras verktygen, vilket skapar en sorts kapprustning. Dessutom blir det troligen svårare att upptäcka AI-genererade texter i framtiden eftersom verktygen tränas på större mängder material, såsom akademiska texter. Situationen försvåras ytterligare av att allt fler människor använder AI, vilket gör att AI-genererat språk blir en del av vår språkanvändning. Det leder till en ständig loop av språklig påverkan och förändring.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Det var i samband med Grammatikfestivalen i våras som Monika Mondor och Joseph Trotta, universitetslektor respektive docent/excellent lärare i engelska vid SPL, först presenterade studien *Lingua Ex Machina: The Role of Grammar in the Imitation Game*, där de jämfört 50 AI-genererade texter med 50 texter skrivna av studenter.

Förlossningar från förr

Från jordegumma till obstetrikvetenskap är namnet på en liten utställning en trappa ner i Biomedicinska biblioteket. Bland annat visas vetenskapliga böcker om barnafödande från 1600- och 1700-talen.

Utställningen består av en monter med böcker, hämtade från UB:s raritetskammare, samt förlossningsinstrument, inlånade från Medicinhistoriska museet. De äldsta böckerna är från 1500-talet men det verk som universitetsbibliotekarie Gustav Bäcklin lyfter fram är från 1697.

- Boken är den första svenska handboken och kompletta medicinska läroboken för barnmorskor som publicerats i Sverige. Författare är Johan von Hoorn som ses som den vetenskapliga förlossningskonstens fader i Sverige.

Vetenskapliga verk skrivna av kvinnor var inte särskilt vanliga förr i tiden. Ett undantag är den tyska barnmorskan Justine Siegemund vars handböcker byggde på egna erfarenheter av komplicerade förlossningar.

- Justine dog 1705 men den bok som visas på utställningen, *Die Chur-Brandenburgische Hoff-Wehe-Mutter*, är tryckt 1741. Justines handböcker kom att höra till de av barnmorskor mest anlitade vid den här tiden.

Böckerna i utställningen är vackert

illustrerade och några bär spår av användning, berättar Gustav Bäcklin.

- Syftet med utställningen är att ge exempel på hur en vetenskap tar form. Forna tiders jordegummor, vars kunskap överfördes muntligen, ersattes så småningom av vetenskapligt utbildade manliga läkare. Utställningen vill också påminna om det kulturarv som finns på UB med material som kan beställas fram och läsas.

Dagens forskning och utbildning inom obstetrik är naturligt nog framåtsyftande, med fokus på det nuvarande kunskapsfältet och på evidensbaserade metoder.

- Men vi tror att det kan vara spännande både för studenter och forskare att få chansen att titta bakåt. För exempelvis barnmorskestudenter kan det vara berikande att se exempel från sitt blivande yrkes mycket långa och intressanta historia, menar Gustav Bäcklin.

Fakta: *Från jordegummor till obstetrikvetenskap* är en utställning på Biomedicinska biblioteket som visar böcker om förlossningsvård från 1500-, 1600- och 1700-talet. Böckerna visar hur förlossningsvården utvecklats från att främst bygga på muntlig tradition till att bli ett erkänt vetenskapligt fält. Utställningen pågår till 31 oktober.

Atlantstör på äventyr

I mitten av juni släpptes 95 atlantstörar ut i vattnet utanför Bohus fästning.

Nu har 22 fiskar identifierats.

– Längst väg har den stör tagit sig som i augusti hittades i norska Langesund, förklarar Johan Höjesjö, professor i ekologisk zoologi.

Förra gången ett djur återintroduceras i Sverige, efter att ha varit utdött en längre tid, var 1922 då bäver planterades tillbaka i Jämtland. Den här gången handlar det alltså om atlantstör, som funnits i Göta älv i 6 000 år men som på grund av bland annat hårt fiske och dålig vattenkvalitet dog ut för cirka 100 år sedan.

Entusiastisk initiativtagare till återplanteringen är biologen Dan Calderon på Miljöteknik i väst. Han fick idén redan 2012. Man visste då att atlantstör förr i tiden simmat i Göta älv men frågan var om den också lekt här.

– Vid en inventering i samlingarna på Göteborgs naturhistoriska museum hittades flera exemplar av juvenil atlantstör,

förvarade i sprit och försedda med datum och fångstplats. Därmed var beviset klart på att stören lekt i älven vid slutet av 1800-talet, berättar Johan Höjesjö.

Efter olika turer tog idén om återplantering av stör rejäl fart förra året. Ett skäl var en annan entusiast: Linnéa Jägrud på Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund. Ett samarbete inleddes mellan Miljöteknik i väst, Göteborgs naturhistoriska museum, Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, Göteborgs universitet och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). I början av 2024 gav så länsstyrelsen klartecken till återplantering, berättar Johan Höjesjö.

– **De 95 störar** vi nu släppt ut är uppfödda i en bassäng i Tyskland, där man hållit på med återplantering ett tjugotal år. Vid utsläppet var störrarna 10 månader gamla och cirka en halvmetr lång. De platser vi med hjälp av våra tyska kollegor valt ut finns utanför Lilla Edet och Kungälv.

För att hålla koll på störrarna är de märkta med akustisk telemetri, vilket SLU ansvarat för. Det innebär att fiskarna är försedda med sändare som skickar

»Den 28 augusti fångades en stör i Langesund som sedan släpptes ut – på en dryg månad hade den alltså simmat en imponerande sträcka ända upp till Norge!«

JOHAN HÖJESJÖ

ut unika ljudsignaler. På olika platser utmed Göta älv, Nordre älv och i vattenområden utanför är mottagare placerade som plockar upp signalerna när en fisk kommer i närheten och forskarna kan därigenom följa rörelsemönstret för varje individ, förklarar Johan Höjesjö.

– De 22 fiskar vi nu lyckats hitta har vi dock lokaliserat manuellt från en båt. 16 fiskar har hittats mellan Lilla Edet och Kungälv, två mellan Kungälv och Nordre älv och ytterligare två mellan Kungälv och Göta älv, varav en alldeles utanför

Atlantstörarna var 10 månader gamla och cirka en halvmeter långa när de släpptes ut i somras.

Göteborgsoperan. En fisk hittades död utanför Marstrand. Den 28 augusti fångades en stör i Langesund som sedan släpptes ut - på en dryg månad hade den alltså simmat en imponerande sträcka ända upp till Norge!

Arten stör är en riktig urtidsfisk som funnits i drygt 200 miljoner år. Den ser också ganska uråldrig ut: Den långsträckta kroppen saknar fjäll och har istället fem rader med benplattor. Nosen är lång och platt och munnen, som går att fälla ut, sitter på undersidan.

- När fisken söker efter föda har den också hjälp av fyra släta, rundade skäggtömmar som hjälper till att känna av bottenmiljön. Den unga fisken trivs i sötvatten men när den är stor nog att klara av salthalten vandrar den ut i havet. Vid 12-15 års ålder återvänder den till sötvattnet för att leka.

Men hur går de för dessa fiskar som vuxit upp i bassänger, återvänder de till Göta älv? Ja, det är en av de frågor forskarna är intresserade av, förklarar Johan Höjesjö.

- En annan fråga är hur gamla störarna bör vara för att klara sig optimalt. Kanske borde vi ha släppt ut dem när de var yngre, men då hade de kanske blivit uppätta istället? Ytterligare en viktig fråga är hur den inplanterade stören kommer att inverka på bottenfaunan och fisksamhället i Göta älv. Atlantstören är något av en ekologisk ingenjör som bökar och syresätter botten. Hur miljön kommer att påverkas är något tre biologistudenter ska göra ett examensarbete om.

I slutet av september kommer de

Atlantstör entusiasterna Dan Calderon, Johan Höjesjö och Linnéa Jägrud.

mottagare som samlat information om störarna att tömmas. Sedan väntar en analys som beräknas vara klar i mitten av oktober, förklarar Johan Höjesjö.

- Nu är planen att dra igång egna odlingsanläggningar. Vi kommer att fortsätta hämta stör i Tyskland men ta emot yngre fiskar så att vi kan fortsätta uppfödningen själva, innan vi släpper ut dem.

Planen är att sprida ut cirka 1 000 störor om året i älven.

- Att etablera en stabil population kommer dock att ta åtminstone 50 år. Så det här är ett långsiktigt arbete.

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Fakta: Atlantstör

Atlantstören är en nordamerikansk art som för cirka 6 000 år sedan invandrade till Europa och etablerade sig i floder kring Nordsjön och i Östersjön. Den kan bli över fyra meter lång och väga över 350 kilo och livnär sig på maskar, kräftdjur, blötdjur, fiskar och växtdelar. Den blir könsmogen sent, hanar vid cirka 12-14 års ålder, honor några år senare. De kan leva upp till 100 år och vandra upp till 1 450 kilometer.

Arten stör har funnits i över 200 miljoner år och betraktas som levande fossil.

Källa: Havs- och vattenmyndigheten

Fakta: Projektet Störens återkomst

Projektets syfte är att återetablera atlantstör (*Acipenser oxyrinchus*) med Göta älv och Nordre älv som huvudområde. Projektet är ett samarbete mellan Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Göteborgs Naturhistoriska museum, Göteborgs universitet, Miljöteknik i väst och Leibniz-institutet för sötvattensekologi och inlandsfiske.

5 664

Så många årsarbetare hade GU vid utgången av april månad 2024. Det är 2 procent mer jämfört med samma tid förra året och den största ökningen på fem år.

GU har nu 50 excellenta lärare

■ **Hittills i år har tre nya personer** fått utmärkelsen excellent lärare: Monica Bertilsson vid Sahlgrenska akademien undervisar bland annat om koordinering av rehabiliteringsprocessen (avancerad nivå) samt om individ, hälsa och samhälle - teori och metod i samhällsmedicinsk forskning (forsknarnivå). Anders Boman på Handelshögskolan undervisar bland annat om statistik och mikroekonomi. Mirosław Staron vid IT-fakulteten undervisar om mjukvaruutveckling, inbyggda system och mjukvaruinnovation. Det betyder att sammanlagt 50 personer nu utsetts till excellent lärare vid Göteborgs universitet.

Med titeln vill universitetet uppmärksamma lärare som är särskilt skickliga pedagoger. För att komma i fråga måste läraren utöver pedagogisk skicklighet även visa god ämneskompetens och ha en gedigen anknytning till forskning.

Det är tionde året i rad som universitetet utser excellenta lärare, första gången var 2015. Lärare ansöker själva om att bli prövade för titeln och bedömningen görs av respektive fakultet utifrån universitetets gemensamma kriterier.

Nya excellenta lärare uppmärksammas i samband med professorsinstallationen varje år.

Monica Bertilsson

Mirosław Staron

Anders Boman

Stipendier och projektbidrag

■ **Sök stipendier och projektbidrag** från Lars Salviusföreningen!

Har du författat vetenskapliga texter som kopieras för undervisningsändamål på högskolenivå? Då kan du ansöka om ett stipendium på 40 000 kronor.

Planerar du att genomföra något projekt som i vid mening kan underlätta eller stimulera kommunikationen mellan forskare och allmänhet? Då kan du ansöka om projektbidrag på 50 000–100 000 kronor.

Sista ansökningsdag 30 september 2024.

För mer information och ansökningsblanketter:

www.larssalviusforeningen.se.

Föreläsning om Knossos palats

■ **Årets Felix Neubergh Lecture** hålls av Jan Driessen, professor vid Université de Louvain.

Han är en framstående arkeolog, särskilt intresserad av neopala-tial arkitektur och de arkeologiska aspekterna av Linear B-tavlorna från Knossos, det skriftspråk som användes av den mykenska kulturen och i det egeiska området 1400 f.Kr.–1200 f.Kr. De böcker och artiklar som han publicerat utgör stora bidrag till vår förståelse av sociala och politiska utvecklingar på Kreta under det andra årtusendet f.Kr. Föreläsningen har rubriken *Rethinking the Minoan 'Palace'*.

Tid: Klockan 16:00–17:15 den 17 oktober

Plats: Humanisten, sal C330.

Anmälan görs på Medarbetarportalen.

Felix Neubergh

■ **Doktor Felix Neuberghs stiftelse** ledigförklarar härmed medel för år 2025 vilka ska främja:

- 1) i Sverige boende barns eller ungdoms vård och uppfostran,
- 2) i Sverige boende ungdoms utbildning vid högskola, universitet eller liknande officiell anstalt,
- 3) vård och hjälp till i Sverige boende behövande, ålderstigna, sjuka eller handikappade,
- 4) klinisk medicinsk vetenskaplig forskning som bedrivs i den västsvenska regionen och vars huvudsakliga syfte ska vara att förbättra den åldrande människans fysiska livskvalitet.

Ansökningsblankett och mer information om hur och under vilka datum man kan ansöka finns på www.felixneubergh.se. Har du inte tillgång till dator går det bra att skicka in ett frankerat och adresserat svarskuvert till: Doktor Felix Neuberghs stiftelse, Erik Dahlbergsgatan 11 B, 411 26 Göteborg. Sedan skickar personalen information och ansökningsblankett till dig.

Ungdomlig konferens i Stellenbosch

■ **Den 25–29 augusti** var det dags för International Youth Think Tanks sjätte konferens. Konferensen var speciell på flera sätt: Dels innehöll den ett särskilt Nobelsymposium med deltagande av bland andra Tawakkol Karman, fredspristagare 2011, och Olav Njølstad, föreståndare för det norska Nobelinstitutet. Dels hölls konferensen för första gången i Afrika, nämligen i Stellenbosch, Sydafrika.

International Youth Think Tank är en tankesmedja där ungdomar står upp för öppenhet och demokrati. Den grundades 2019 av Urban Strandberg, docent i statsvetenskap, GU, och Cecilia Malmström, före detta EU-kommissionär. Sedan 2021 stöds verksamheten av Marcus och Amalia Wallenbergs Minnesfond med Lindholmen Science Park som hemvist.

Litteraturreresa i Bohuslän

Med Litteraturbankens karta som guide färdades i slutet av augusti ett trettiotal forskare, författare och på annat sätt verksamma inom litteraturfältet genom ett regntungt Bohuslän.

Det handlade om en litterär busskonferens och fältstudier som från Göteborg till Strömstad gjorde diverse stopp för att fördjupa förståelsen för platsernas betydelse för skönlitteratur, skrivande och liv – för var författare och filosofer arbetade och fick intryck.→

Vad ser en författare i ett landskap?

- Carl von Linné såg djur, växter och stenar, men det finns förstås de som ser annat också, exempelvis människor. Och det gör skillnad om författaren är tillfällig besökare eller skildrar hembygden, påpekade Fredrik Nyberg, poet, verksam vid Litterär gestaltning, samt en av litteraturbussens ansvariga.

Första stoppet var Lundby gamla kyrka. Ingrid Norrman, tidigare kulturchef på GT och GP samt ordförande för Bengt Anderbergsällskapet samt ledamot av De litterära sällskapen i Norden (DELS) berättade om Bengt Anderberg.

- Här växte han upp på 1920-talet i ett landskap bestående av ängar, hagar och vattensjuka mossar. På vägarna gick hästkärror och om ett flygplan någon gång syntes på himlen rusade folk ut för att vinka.

På 1970-talet flyttade Bengt Anderberg till Bornholm där han bodde resten av livet. I sin sista roman, släktkrönikan *Amorina*, återvände han dock till Hisingen, som han skildrar under hundra år med början i 1830-talet.

- I höst uppmärksammar Bengt Anderbergsällskapet författaren bland annat med ett inlägg på Bokmässan. Han var trogen gaisare så föreläsningen handlar om konsten att skriva om fotboll.

Nästa stopp var Marstrand som på Fredrika Bremers tid var en populär badort. 1849 vistades hon här en hel månad och resultatet blev bland annat novellen *Blänkfyren*.

- Fredrika Bremer var verkligen en författare som satte problem under debatt, berättade Åsa Arping, dekan på Humanistiska fakulteten. Hon skrev

"Anette rullar nerför backen", börjar en av de dikter som Lina Ekdahl läste upp vid Sjömanskyrkan.

»Han var självsäker och uppträdde överlägset till och med mot Gustav III.« GUNNAR D HANSSON

en fredsappell mot Krimkriget, träffade påven och ivrade för tvåkammarriksdag. Men hon var förstås också engagerad i äktenskapsfrågor. *Blänkfyren* handlar om ett äkta par som glidit isär där hustrun blir allt olyckligare. Maken anstränger sig dock för hennes skull och till slut återfår de varandra.

Fredrika Bremers bidrag till litteraturen har dock ytterligare en dimension, påpekade Gunnar D Hansson, författare

och professor i litterär gestaltning.

- Tidigare hade allt som rört Bohuslän beskrivits som fult. Fredrika Bremer är den första som ser det vackra i de kala klipporna och att upptäcka det sköna är en viktig uppgift för litteraturen.

Resan gick vidare mot Torp på Orust. Där berättade författaren Elin Boardy att idén till romanen *Allt som återstår* började på kyrkogården där hennes morfar ligger begravd men inte hans mor.

- Tillsammans med min mamma började jag nysta i morfars mors sorgliga historia. Hon gifte sig tidigt, fick sex barn, men bröt ihop när hennes man dog. 1922 hamnade hon på Restad, Vänersborgs hospital och asyl, med diagnosen manodepressiv. Efter att ha läst hennes journal tror jag att hon snarare var utmattad av sorg och ekonomiska bekymmer i ett samhälle helt utan socialt skydds nät.

Fjällbacka var nästa stopp där Ulla Åkerström, docent i italienska, berättade om den idag ganska bortglömda Hilma Angered-Strandberg.

- Hon föddes 1855 i ett bildat Stockholmshem, blev telegrafist och kom 1883 till Fjällbacka för att arbeta som föreståndare på telegrafstationen. Där skrev hon novellen *Nitälskan*, som publicerades i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

Romanen bygger på en verklig händelse där församlingens präst förödmjukar en fiskare som blivit påkommen med att dricka sprit mitt i veckan och därför inte fick ta nattvarden.

- Hilma Angered-Strandberg ville avslöja det prästerliga förtrycket samt ge en rättvis skildring av befolkningen, bland annat genom att skriva dialogerna på dialekt. Men reaktionen blev en annan

I Fjällbacka berättade Ulla Åkerström om den bortglömda författaren Hilma Angered-Strandberg.

än hon väntat: Fjällbackaborna ansåg sig förlöjligade och efter publiceringen var hon inte längre välkommen hos dem.

En annan Fjällbackabo är Camilla Läckberg, förklarade Kerstin Bergman, deckarförfattare och docent i litteraturvetenskap.

- Idag blir människorna här knappast upprörda över böcker om olika hemskheter i trakten. Fjällbackaborna är istället stolta över sin deckardrottning som ofta kommer på besök, bland annat för att hennes mamma bor kvar här.

Det nordligaste målet för resan var Strömstad. Vid bysten av Emilie Flygare-Carlén berättade journalisten och författaren Bodil Tingsby om Sveriges första Nordic noir: *Rosen på Tistelön*.

- Boken utkom 1842 och gjorde succé i hela Europa. Emilie, som var den yngsta av köpmansparet Rutger och Margareta Smiths fjorton barn, blev med ens Sveriges mest kända författare i utlandet.

”Får man vara ung hur länge som helst?” undrade författaren Carl Gustaf af Leopold 1795 när han läste skrifter av den trettiosexårige Thomas Thorild. Denne rebell och förste svenske författare som landsförvisades, föddes 1759 på gården Blåsupp i Svarteborgs församling söder om Hällevadsholm som var nästa resmål.

- **Han var självsäker** och uppträdde överlägset till och med mot Gustav III, berättade Gunnar D Hansson. När han 1793 sattes i fängelse på grund av skriften *Om det allmänna förståndets frihet*

diktade han revolutionära brev som han skickade ut genom fängelsefönstret.

Några mil söderut ligger Valbo-Ryrs socken. 1837 föddes där Carl Pontus Wikner, en av Sveriges mest knivskarpa tänkare, förklarade Gunnar D Hansson.

- I *Naturens förbannelse* från 1866, där en naturvetare, en präst, en filosof och en blyg mystiker för en sorts platonsk dialog, avskaffar han evigheten i svensk filosofi. Idag är den schartauanskt präglade filosofen Pontus Wikner kanske mest känd som en ikon inom den svenska gayvärlden. Tanken var att han skulle ersätta Christopher Jacob Boström som filosofi-professor i Uppsala men där klarade man inte av honom utan istället hamnade han i Kristiania.

Schartauanism, dialekt i motsats till riksspråk samt ortsbornas reaktioner på böcker om deras trakter, var några diskussionsämnen under konferensen, sammanfattade Lena Ulrika Rudeke, verksamhetsansvarig på Jonsereds herrgård och resans initiativtagare.

- Författarna Erik Andersson och Lina Ekdahl bidrog dessutom med högläsning ur egna verk. Just betydelsen och den pedagogiskt fördjupande effekten av högläsning och föreläsning på plats i berörda landskap är en av många lärdomar att utveckla vidare efter denna synnerligen givande konferens.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Den 22–23 augusti genomfördes för andra gången den litterära busskonferensen *Vilket Västsverige rymmer i litteraturen?*

Arrangörer var Jonsereds herrgård tillsammans med Litteraturbanken och Förvaltningen för kulturutveckling vid Västra Götalandsregionen, i samverkan med Unesco Litteraturstaden Göteborg. Resrutt: Göteborg–Marstrand–Orust–Fiskebäckskil–Fjällbacka–Strömstad–Grebbevad–Hällevadsholm–Munkedal–Valbo-Ryr–Solberga/Kode–Göteborg.

Bussresan utgick från Litteraturbankens litteraturkarta som tagits fram med stöd av Språkbanken Text.

Busskonferensen har utvecklats ifrån tidigare seminarier och en konferens som Jonsereds herrgård i olika samverkan anordnade 2019–2021, däribland med kandidatutbildningen Litterär gestaltning.

Vill du göra en egen litterär resa?

För inspiration, gå in på <https://litteraturbanken.se/litteraturkartan>.

Göteborgs universitets verksamhet vid Jonsereds herrgård under 20 år

Verksamheten bedrivs på rektors uppdrag och leds av en styrgrupp tillsatt av rektor.

2023 års resultat: 85 seminarier, konferenser och publika program, 66 samverkanspartner och 291 deltagande organisationer. Koordinerar även Göteborgs universitets samverkan inom Unesco Litteraturstaden Göteborg.

Storbritannien som ideal för hela världen

Ett förbund av fria stater som alla utvecklats samma högtstående kultur som Storbritannien, det var vad många federalister såg som en önskvärd framtid för det brittiska imperiet.

Nu finns en avhandling som beskriver hur olika grupper från 1880-talets början fram till andra världskrigets slut tänkte sig imperiets bevarande, men på ett nytt sätt.

Vem skulle inte önska att hela världen var som ett enda väldigt Storbritannien?

- Ungefär så tänkte många briter på 1880-talet, vilket förstås låter ganska absurt idag. Men på den tiden fanns en uppfattning om att det var Storbritanniens moraliska plikt att civilisera mindre utvecklade länder, ungefär som Rudyard Kipling 1899 uttryckte det i dikten *The White Man's Burden*. Det berättar Jens

Norrby, nybliven doktor i idéhistoria.

Den brittiska självgodheten saknade förstås inte grund. Storbritannien omfattade vid denna tid en dryg fjärdedel av jordens landyta och var därmed det största imperium världen någonsin skådat. Kolonierna fanns i alla världsdelar och Storbritannien var dessutom den ledande industrinationen.

Men de erövringar som skapat stormakten bestod av ett sammelsurium av olika kulturer som var svåra att överblicka, hålla samman och försvara. Redan under 1800-talet insåg därför flera brittiska debattörer att imperiet borde ersättas med något annat.

Den första brittiska organisation som föreslog en federation var *Imperial Federation League*, grundad 1884, bland annat efter inspiration av historikern John Seeley, berättar Jens Norrby.

- Tanken var att kolonierna, under brittisk ledning, gradvis skulle uppnå politisk mognad och därmed bli jämbördiga parter

i federationen. Om avsikten verkligen var att exempelvis engelsmän och indier på lika villkor skulle regera tillsammans, är ganska oklart. Men när det gällde deltagande från exempelvis Afrika är det tydligt att det är de europeiska kolonisatörerna som förväntas representera de deltagande länderna, inte afrikanerna själva. För om man anser sig stå högst upp på utvecklingsstegen finns förstås inte så mycket att lära av dem som befinner sig längre ner.

The Imperial Federation League upplöses dock redan 1893.

Nästa federalistiska organisation, *The Round Table*, grundades 1910. Organisationens medlemmar menade inte bara att Storbritannien kommit längst i utveckling utan uppfattade till och med den lilla önationen som den antika grekiska civilisationens rätta arvtagare. Inte minst framställdes Storbritannien som demokratiskt och liberalt i motsats till det militaristiska Tyskland, som också hade koloniala ambitioner.

– Vem vill inte leva som en engelsman? undrade britterna vid förra sekelskiftet, berättar nyblivne doktor Jens Norrby.

– *The Round Table* verkade för en global federation, som alltså inte bara skulle omfatta de brittiska kolonierna, och som bland annat skulle stifta internationella lagar. Man beklagade också Storbritanniens bristande förståelse för USA:s frihetskamp under 1700-talet; om britterna varit mer följsamma kanske USA avstått från självständighet och därmed blivit en viktig grundsten i byggandet av en världsfederation.

Första världskrigets katastrofala följder skakade om federalisterna. Att se Storbritannien och Europa som moraliska föredömen för världen blev nu mindre självklart. Istället menade många att en federation borde verka för fred snarare än ägna sig åt folkuppfostran.

Nationernas förbund upprättades 1920, något som federalisterna satte stort hopp till, förklarar Jens Norrby.

– I samband med hotet från ett nytt krig skapades 1939 ytterligare en organisation, *the Federal Union*, som tänkte sig

Kartan, skapad av J C R Colomb, visar det brittiska imperiet 1886.

»Att briter ser sig som speciella är kanske inte så konstigt men märkligt nog är det också många icke-britters uppfattning.«

JENS NORRBY

en världsunion helt fri från brittisk överhöghet. I början av kriget var organisationen enormt populär men mot krigsslutet hade entusiasmen falnat.

Efter andra världskriget började många briter associera imperialism med nazism och fascism, alltså med något högst osmakligt. Imperiet omvandlades till Samväldet och briternas nationella stolthet började snarare handla om kampen mot Nazityskland än om stormaktsanspråk.

– Ändå överraskades många av hur koloni efter koloni under 1950- och 1960-talen ville göra sig fria. Var de inte trots allt tacksamma över att ha fått del av den brittiska civilisationen?

Samväldet består idag av 54 självständiga länder varav de flesta är tidigare kolonier. Men även denna samverkan har börjat knaka i fogarna. Det senaste exemplet är Barbados som lämnade Samväldet i november 2021.

Och att Storbritannien ända sedan

1600-talet spelat en viktig roll i världshistorien har många svårt att släppa, påpekar Jens Norrby.

– Brexit handlade ju bland annat om att britterna uppfattar sig ha en större roll än bara som en bland flera medlemmar i EU. Att britterna ser sig som speciella är kanske inte så konstigt men märkligt nog är det också många icke-britters uppfattning. Storbritannien är exempelvis permanent medlem i FN:s säkerhetsråd och brittisk kultur sprids över hela världen vilket förstås hänger samman med det engelska språkets internationella dominans. Långt efter imperiets fall har Storbritannien fortfarande stor internationell betydelse.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Jens Norrby har disputerat på avhandlingen *Visions Beyond Empire. British Federalism and Post-Imperial United Kingdom, 1884–1945*. Den handlar om tre brittiska federalistiska organisationer: *Imperial Federation League* (1884–1893), *The Round Table* (1909–ännu aktivt) och *Federal Union* (1939–ännu aktivt).

Avhandlingens syfte är att ge en förståelse för hur olika brittiska federalister tänkte sig Storbritanniens roll efter imperiets fall, allt från civilisationsbärande till en mer anspråkslös roll som ett bland många samverkande länder.

Samtal om att vara människa

Lycka. Sexuella övergrepp. Att välja bort att bli förälder. I GU-podden *Förnuft och känslor* djupdyker psykologiforskaren Sofia Calderon och journalisten Rasmus Persson i människans psyke, genom nyfikna och orädda samtal med forskare och psykologer från psykologiska institutionen.

Varför håller vi människor på som vi gör, trots att vi ofta vet bättre? Konflikten mellan förnuft och känslor är central i Sofia Calderons och Rasmus Perssons podcast, som vänder och vrider på vad det är att vara människa.

- En stor del av psykologiämnet kretsar kring spänningen mellan det rationella och det känslostyrda. Varför gör vi felbedömningar, varför har vi vissa attityder, varför påverkas vi av fördomar eller sociala normer när vi vet att vi borde vara objektiva? säger Sofia Calderon.

Sofia Calderon, som utöver att forska inom rättspsykologi och socialpsykologi, arbetar med forskningskommunikation, hade funderat ett tag på att starta en

podd när möjligheten dök upp för ett år sedan. Via Andreas Segerberg, en gemensam vän och kollega till Sofia, kom hon i kontakt med Rasmus Persson, som har stor vana av att arbeta med poddar. Med hjälp av pengar från Stiftelsen Gustaf Adolf Bratts föreläsningssfond kunde idén bli verklighet.

- Psykologi är så närvarande i allas liv, det är ett område som alla kan relatera till. Samtidigt finns mycket intressant forskning här på Psykologen som aldrig når ut. Det är synd, och det var därför vi startade podden, säger Sofia, som kallar samarbetet med Rasmus Persson för "ett genidrag".

- Det blir inga svåra interna akademiska samtal med Rasmus som moderator eftersom han kommer utifrån och är väldigt bra på att ställa nyfikna frågor som han själv är intresserad av.

Rasmus Persson håller med om att det är en fördel att han inte har någon omfattande kunskap om de frågor som tas upp i podden.

- Det kan vara bra att inte vara särskilt påläst eller ha den insyn som experterna har, för då minskar risken att sam-

talet känns exkluderande. Nu kan jag ta lyssnarnas perspektiv och vara på "deras sida", säger han.

I varje avsnitt bjuder duon in en forskare inom det aktuella ämnet, som reder ut programledarnas frågor och berättar vad forskningen säger. Rasmus Persson, som i många år har arbetat med Kvällspasset och andra radioprogram där lyssnare ringer in och lättar hjärtat, tycker att fria och levande samtal är det bästa sättet att närma sig existentiella frågor.

- En av styrkorna med podcaster är att de har ett vänligt och inkluderande format för att göra komplexa ämnen begripliga, säger han.

För att hitta teman till podden letar de efter intressant forskning på psykologiska institutionen. Hittills har de tagit upp vitt skilda områden som lycka, papparollen, hur vår personlighet förändras genom livet, övergrepp inom idrotten och att välja bort att bli förälder.

Det senast inspelade avsnittet handlar om hur mycket vi kan lita på tidigare forskning och gamla sanningar. Särskilt inom psykologi där etablerad kunskap

Samtalet blir levande eftersom Rasmus Persson ställer frågor till Sofia Calderon som han själv vill få svar på.

har fått omvärderas efter att några av psykologins mest fundamentala studier inte har gått att replikera.

– **“Glöm alla råd** som du har läst från psykologer” - den tanken gick jag i gång på när vi funderade kring ämnet! Även om det inte är riktigt så illa är det intressant att fundera på vad det betyder att det skakar kring sådant som vi har trott har varit vetenskapligt belagt, säger Rasmus Persson.

De väjer inte för svåra ämnen eller stora filosofiska frågor. Allt handlar om hur, och på vilken abstraktionsnivå, man närmar sig ämnet, anser de.

- Alla samtal behöver botten i det allmänmännliga. Vi ställer frågor för att försöka förstå vad som kan ligga bakom olika typer av mänskliga beteenden. Om jag exempelvis själv kan förstå mer om hur övergrepp kan uppstå, då kanske lyssnarna också gör det, säger Rasmus Persson.

Han pekar också på en annan väg till ett bra samtal, som han själv använder sig av i radion.

- Att blotta sina egna svagheter är

nyckeln till att få andra att öppna sig. Det här är väldigt tydligt i ring-in-program där man vill få fram starka anekdoter. Om du själv berättar en story där du inte är någon hjälte, då kommer fler höra av sig, säger han.

– **Ja, i podden är du** väldigt ”bjussig” med egna tankar och historier, säger Sofia Calderon. Det skapar en viss ton, och får gästerna att prata mer personligt. Och rent kognitivt är det så vi fungerar: när vi hör ett exempel triggas våra egna minnen.

Än så länge har de inte riktat in sig på någon specifik målgrupp, men de märker att de har lyssnare från olika typer av grupper.

- Många studenter lyssnar, och vi har forskare som använder podden som introduktion till sina ämnen. En av mina kollegor sade att hennes familj hade lyssnat på avsnittet om lycka, och haft en spännande diskussion med barnen efteråt. Då blir man ju glad, säger Sofia Calderon.

Text: **Ulrika Ernström**
Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Förnuft och känslor

Programledare: Sofia Calderon och Rasmus Persson

Producenter: Sofia Calderon och Andreas Segerberg

Ljud och klipp: Bjarne Sjöström

Musik: Karl Ask

Podden finansieras av Stiftelsen Gustaf Adolf Bratts föreläsningssfond.

Sofia och Rasmus om ...

... hur mycket jobb det är med en podd

”Å ena sidan ska man inte underskatta vilket arbete det är, å andra sidan är det synd att bli avskräckt. En podd är en demokratisk plattform - idag behövs bara en telefon med inspelningsfunktion för att komma i gång. Men vill man att det ska bli riktigt bra, ja då krävs att man engagerar sig.”

... vad man ska börja med

”Bara kör i gång! Sätt er framför micken och spela in en pilot. Det finns inget man lär sig så mycket av som att börja i det konkreta: mickteknik, att höra sin egen röst, vad som fungerar att prata om.”

... vad man inte ska börja med

”Grotta inte ner er i för mycket teknik, som att leta i 15 timmar efter den perfekta micken. Börja med låg tröskel. Teknikkunskapen kommer med tiden.”

... drivkraften

”Passion är viktigt! När ni ska välja ämne, lyssna till det som får i gång er, det område där ni känner entusiasm och pepp.”

Lyssnar på rörelser i dansen

Rörelse kan vara något vi ser, men också något vi hör. Det är utgångspunkten för projektet Sonic Dancer. Med hjälp av en liten apparat, som översätter rörelser till toner, kan dansare svänga runt tillsammans – även om de inte ser varandra, exempelvis för att de befinner sig på olika platser.

Swen Gaudl, universitetslektor vid institutionen för tillämpad IT, var tidigare verksam vid universitetet i Plymouth. Det var där han i början av 2020 kom i kontakt med dansaren och läraren Silvia Carderelli-Gronau.

- Pandemin hade precis lett till en massa mötesrestriktioner vilket förstas var extra problematiskt för dansare. Att träffas via Zoom, som ju var en lösning inom många andra områden, fungerade inget vidare för dem eftersom dans ju

ofta innebär kroppskontakt. Pandemin ledde därför till att dansarna varken kunde ge föreställningar eller öva tillsammans, förklarar Swen Gaudl.

En lösning skulle kunna vara att ha flera kameror utplacerade i de studior där dansarna övade, så att de kunde följa varandra via en datorskärm.

- Men att försöka titta på en skärm samtidigt som man rör sig är inte så lätt. Dessutom fokuserar kameror på ett speciellt område och kan inte följa med i dansarnas övningar. En uppsättning kameror är dessutom dyrt och krångligt.

Tillsammans med ljuddesignern Dan Pollard började Swen Gaudl och Silvia Carderelli-Gronau istället experimentera med ljud. Det ledde till den lilla blå apparat, kallad Sonic Dancer, som vid GU Journalens besök placerats på golvet i en av institutionens lokaler.

- Det vi ville ha var en billig och lättanvänd pryl, som inte kräver en massa

»Det vi ville ha var en billig och lättanvänd pryl som inte kräver en massa teknisk kompetens hos användarna.« SWEN GAUDL

teknisk kompetens hos användarna. Den apparat vi till slut kom fram till var den här enheten som innehåller åtta mikrofoner som, när deras ljud kombineras, kan spåra rörelserna hos upp till tio personer i rummet. Varje enhet kan konfigureras på sitt eget unika sätt, ungefär som i en orkester där det finns stråkar, blåsinstrument, slagverk och så vidare.

Apparaten kan ses som en fyr som dansarna förhåller sig till, förklarar Swen Gaudl.

- Den kan också liknas vid en halv lök som delats in i åtta lika stora delar: varje del består av flera lager som man kan

- Det går också att dansa i ett dåligt upplyst rum eller ute i naturen, eftersom Sonic Dancer går att köra på batteri. Överhuvudtaget gör Sonic Dancer det möjligt att uppleva olika rum på nya vis, eftersom apparaten tar upp ljud, exempelvis från trafiken utanför fönstret, på ett sätt man annars kanske inte tänker på.

Sonic Dancer kan också registrera användarnas andning.

- Vad det kan få för betydelse, exempelvis vid meditation, är något vi vill undersöka mer.

Swen Gaudl menar att dans bara är ett av flera användningsområden för Sonic Dancer.

- Vi tror att apparaten kan vara värdefull också i andra sammanhang, exempelvis för att hjälpa människor som befinner sig långt från varandra att hålla kontakt även med hjälp av rörelser. Det går också att spela in egna eller andras rörelser och sedan interagera med sådant man själv eller andra gjort tidigare. Med hjälp av Sonic Dancer kan man alltså samspela med personer som befinner sig på andra platser, inte bara i rummet utan också i tiden. Kropparna i rörelse blir en del av själva det rum där ljudet vibrerar.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Sonic Dancer är en liten enhet med åtta mikrofoner inuti, som kan följa flera personers rörelser i ett rum. Flera enheter kan kopplas samman, där varje enhet låter på sitt eget sätt, så att personer på olika platser kan röra sig tillsammans och höra hur de andra rör sig. Enheten är utvecklad av universitetslektor Swen Gaudl, ljuddesignern Dan Pollard och dansaren Silvia Carderelli-Gronau i samarbete med ett team av forskare, dansare, ljuddesigner och tillgänglighetsexperter.

Med stöd från Vinnova undersöker gruppen, tillsammans den amerikanska AI-forskaren Amy Hoover, för närvarande användningen av generativ AI för att hjälpa designern att engagera sig i den nya enheten för att skapa ljud.

gå längre in i eller ut ur, och på så sätt få lägre eller högre toner. Med hjälp av ljuden kan dansarna följa en eller flera andra dansare och få en känsla av att röra sig tillsammans.

Flera apparater kan kopplas samman via wifi så att dansare på olika platser kan följa varandras rörelser, berättar Swen Gaudl.

- Det blir som en sorts videokonferens där de anslutna dansarna kan röra sig i det rum där deras apparat är placerad och skapa ett ljudsvar till alla andra apparater. När dansarna tolkar det ljud som spelas upp i deras rum kan de bilda sig en uppfattning om hur de andra deltagarna rör sig och samtidigt få feedback på sitt eget deltagande. Eftersom dansarna inte störs av synintryck kan de dessutom koncentrera sig mer på att följa med i rörelserna.

Ytterligare en poäng är att även synskadade kan delta i dansen.

Nyfikna seniorer

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Antje Schachinger diskuterar med Bruno Lumetzberger.

Att hålla nyfikenheten vid liv är bra för både kropp och själ. Det är en av insikterna bakom Senioruniversitetet i Göteborg (SiG) som nu fyller 40 år.

Lärare och föredragshållare kommer i huvudsak från GU och Chalmers och antalet medlemmar är nu cirka 1 450.

– Men vi vill ha fler, både cirkelledare och deltagare, påpekar ordförande Elisabet Litsmark Nordenstam.

För att bli medlem i Senioruniversitetet ska man ha fyllt 55 år. Men annars finns inga begränsningar, enda kravet är bildningstörst och nyfikenhet, förklarar Elisabet Litsmark Nordenstam som är inne på sitt tredje år som ordförande.

– Vi har studiecirklar inom en mängd ämnen, bland annat arkeologi, filosofi, arkitektur, musik och historia. Språk är en viktig del av verksamheten och till de mest populära cirkelarna hör skrivarcirklar och *Latin för entusiaster* som Alvar Vidén ansvarat för under väldigt många år. Men vi vill gärna bredda verksamheten och ha med fler ämnen inom bland annat naturvetenskap och medicin.

Förutom studiecirklar arrangerar SiG föreläsningar, både längre serier och enstaka föredrag.

– Måndagsföredragen, som är gratis för medlemmar, är extra populära, berättar vice ordförande Roger Palmqvist. Därför brukar de hållas i Göteborgs Adventkyrka som rymmer hela 300 personer. I höst medverkar bland andra

Björn Fagerberg som berättar om sin bok *En personlig död* och Åsa Kasimir som presenterar projektet *Torvmarker, klimat och återvätning*. Studiebesök är en annan viktig del av verksamheten. På höstens program står bland annat besök på Annedals lägenhetsmuseum, Saabmuseet i Trollhättan och Sjöfartsmuseet. SiG har också samarbeten med Konstmuseet, Röhsska museet och Universeum.

– Istället för att gå med i Göteborgsoperans eller Konstmuseets vänner kan man gå med i Senioruniversitetet, vi har en unik repertoar av kultur, bildning och samvaro, menar styrelseledamoten Wanda Klintberg.

Cirkelledare och föreläsare får ett mindre arvode.

– Men verksamheten står och faller med våra volontärer som ofta ställer upp som värdar inför föreläsningar och studiebesök. Större delen av Senioruniversitetets verksamhet bedrivs och leds helt ideellt av personer i ledning och styrelse, vilka ställer samman programmen, kontakter föreläsare och ser till att allt fungerar. Vi har också ett litet kansli som håller ordning på anmälningar, medlemmar och fakturor med hjälp av boknings-systemet MinaAktiviteter, Cogwork. Förutom att vi får ett litet kostnadsbidrag från Folkuniversitetet bär aktiviteterna sig själva, berättar Wanda Klintberg.

Att lära sig något nytt är förstås givande för cirkeldeltagarna, men också för cirkelledarna. Det menar översättaren Antje Schachinger som är lärare i vardagskommunikation på tyska.

– Deltagarna har olika skäl att vara med, exempelvis för att de har någon

tyskspråkig familjemedlem, ett samarbete i ett tyskspråkigt land eller helt enkelt är intresserade av att förbättra på språket. De har så många olika erfarenheter och kunskaper att när ett tillfälle är slut har jag ofta lärt mig lika mycket som de.

I samband med 40-årsfirandet hoppas Senioruniversitetet locka fler, både medlemmar, cirkelledare och föredragshållare.

– Ibland säger medlemmar att de under ett studiebesök eller ett föredrag upptäckt ämnen som de inte visste att de var intresserade av. Det är förstås extra roligt, säger Litsmark Nordenstam.

Elisabet Litsmark Nordenstam, Wanda Klintberg och Roger Palmqvist.

Fakta: Senioruniversitetet i Göteborg (SiG) startades 1984 av Göteborgs universitet och Folkuniversitetet. Initiativtagare var rektorerna Georg Lundgren och Kjell Härnqvist. Alla med bildningsintresse, oavsett utbildningsbakgrund, som fyllt 55 år kan bli medlemmar.

Kontakt: Norra Allégatan 7, expeditionstid: måndag–torsdag kl. 10–12

telefon: 031-10 09 55

e-post: sig@folkuniversitetet.se

NY PÅ JOBBET

Eric Asaba är ny professor i arbetsterapi.

Helena Bay och **Nord Elsa Szatek** är nya universitetsadjunkter i estetiska uttrycksformer på HSM

Farhan Bazargani är ny professor i ortodonti.

Per Cramér, professor i internationell rätt samt tidigare dekan på Handelshögskolan, är ny styrgruppsordförande för GU:s verksamhet på Jonserseds herrgård.

Bledar Daka är ny professor i allmänmedicin.

Kristina Hedfalk är ny professor i biokemi.

Ylva Hård af Segerstad är ny professor i kommunikation.

Johanna Höög är ny professor i cellbiologi med inriktning elektromyografi.

Wojtek Jezierski är ny professor i historia.

Jenny Larsson är ny universitetsadjunkt i modern och nutida dans på HSM.

Erica Leder är ny professor i marin biodiversitet.

Nora Jansson och **Karin Merzell** är nya utbildningshandläggare på HSM.

Thiago de Paula Souza, doktorand i fri konst, är tjänstledig för att medkurerer den kommande São Paulo-biennalen.

Justin Schneiderman är ny professor i experimentell multi-modal neuroimaging.

Frans Svensson är ny professor i praktisk filosofi.

Olgerta Tona är ny docent i informatik.

Björn Tyrefors är ny professor i nationalekonomi.

Anna Westerlund är ny professor i ortodonti.

Olof Zaring är ny professor i innovation, entreprenörskap och management av intellektuella tillgångar.

UTMÄRKELSER

Christina Bergh, professor emerita i obstetrik och gynekologi, har utsetts till hedersmedlem i European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE). Hon får hedersbetygelsen för sin forskning om provrörsbefruktning som bland annat lett till stor minskning av andelen tvilling- och trillinggraviditeter.

Maria Falkenberg, professor i biomedicinsk laboratorievetenskap, har valts in som medlem i den europeiska organisationen för molekylärbiologi (EMBO). Det är en internationell organisation som vill stödja begåvade forskare på alla nivåer, stimulera utbyte av vetenskaplig information samt hjälpa till att bygga optimala förutsättningar för forskning.

Ana Gil Solá är mottagare av Pam Fredmans pris 2024. Ur motiveringen: "Utifrån en gedigen vetenskaplig grund, med stor pedagogisk skicklighet och entusiasm gör Ana Gil Solá betydande insatser inom fältet social hållbarhet och livslångt lärande. Hennes fokus är mobilitetens, transporternas och infrastrukturens avgörande roll i omställningen till ett hållbart samhälle."

Olof Johansson Stenman, professor i nationalekonomi, har av regeringen utsetts till ny ledamot i klimatpolitiska rådet, som är en myndighet bestående av oberoende experter inom områden som är viktiga för samhällets klimatomställning.

Björn Redfors, professor i kardiologisk forskning, har tilldelats Lilla Fernströmpriset. Han forskar om hjärtinfarkt.

Björn Rydevik, seniorprofessor i ortopedisk kirurgi, prisas för sina exceptionella prestationer av den International Society for the Study of the Lumbar Spine (ISSLS). Han var bland de första att visa att ischias inte bara

beror på mekaniskt nervtryck av diskbräck, utan också på biologiska faktorer. Han var under flera decennier en av de tongivande experter som bidrog till att sätta Göteborg på världskartan inom ryggsforskning.

Ingmar Skoog, professor i psykiatri, har tilldelats Senior Talent Award av Sveriges Marknadsförbund. Han får priset för att ha lagt grunden till ändrade attityder gentemot seniorer, deras hälsa och förmågor.

Ingmar Skoog är också ny ledamot av Pensionsmyndighetens styrelse.

Johan Woxenius, professor i sjöfartens transportekonomi och logistik, har tilldelats Håkan Frisingers pris. Förutom ett individuellt pris omfattar utmärkelsen en period som gästforskare vid ett universitet i Sverige. Han har också tilldelats Transport Research Chair av transportforskningsföreningen BIVC-GIBET i Benelux-regionen. Det innebär att Johan Woxenius under två år kommer att hålla tre föreläsningar, en i varje land.

Sahlgrenska akademins pedagogiska pris 2024 tilldelas **Kerstin Ulin, Kiana Kiani, Petra Brembeck** och **Anneli Ringblom** för deras mycket innovativa arbete med ett yrkesinriktat språkpaket för kompletteringsutbildningen av sjuksköterskor utbildade utanför EU. Deras insats har förbättrat studenternas förmåga att kommunicera inom svensk vård och inspirerat andra lärare att följa deras modell.

NYA HEDERSDOKTORER

Sahlgrenska akademins initiativtagare till Ägrenska Stiftelsen och hedras för sitt mångåriga engagemang inom sällsynta hälsotillstånd.

Naturvetenskapliga fakulteten:

Majdi Hochlaf är en internationellt erkänd expert inom beräkningskemi, med kopplingar till atom- och molekylfysik.

Cynthia Riginos är pionjär inom det nya forskningsfältet havslandskapsgenomik som syftar till att öka förstå-

elsen för hur olika marina parametrar samspelar med en arts ekologi och genetik.

Handelshögskolan:

Anjan Thakor är en banbrytande forskare inom bank och finans som i snart 15 år aktivt engagerat sig i att utveckla Handelshögskolans forskning, utbildning och internationella nätverk.

Samhällsvetenskapliga fakulteten:

Matilda Brinck Larsen arbetar med marginaliserade gruppers rättigheter, bland annat som chef för boenden för ensamkommande barn och unga.

Utbildningsvetenskapliga fakulteten:

Martin Lawn, från University of Edinburgh, forskar om lärares arbete och utveckling, utbildningspolitik, utbildningsvetenskapens historia och globalisering av utbildning.

Konstnärliga fakulteten:

Eleonora Fabião har "expanderat scenen och publiken genom att använda gatuaktioner".

Maria Hlavajova är en internationellt erkänd kurator som "nått långt bortom traditionell konstupplikt".

Humanistiska fakulteten:

Gabriela Pichler är en filmskapare, manusförfattare och regissör som "uppvisar en sällsynt förmåga att skildra vardagliga liv som sällan porträtteras i den svenska filmindustrin". **Aina Barnevik** initierade för 30 år sedan Stiftelsen för dokumentation av Bohusläns hällristningar.

IT-fakulteten:

Jenny Birkestad är en medie- och kommunikationsvetare som varit nationellt drivande kring offentlig sektors digitalisering.

ANSLAG

Lina Bergman, docent vid institutionen för kliniska vetenskaper, har tilldelats ett ERC starting grant för projektet *INCENTIVE; Identification of persistent neurological complications after eclampsia and discovery of novel neuroprotective treatments to improve maternal outcomes*. Anslaget är på 1,5 miljoner euro.

Michael Olausson, professor i transplantsationskirurgi, har utvecklat en metod att återställa njurar som skadats av syrebrist och som tidigare inte kunnat användas. Nu får han ett anslag på 15 miljoner kronor av Jane och Dan Olssons stiftelse för en klinisk studie på transplantation av sådana återställda njurar.

Jyoti Mistry, professor i film på HDK-Valand, har tilldelats en ettårig Leverhulme Trust gästprofessur vid School of Oriental and African Studies (SOAS) vid University of London.

EVENEMANG

Svenskt hantverksöf: föredrag och ölprovning

Ett föredrag om kreativt entreprenörskap och platsens och de sociala relationernas betydelse för mat- och dryckesarvet. Efter föredraget är alla välkomna att delta i ölprovning. Anmälan till ölprovningen krävs.

Medverkande: Annelie Sjölander-Lindqvist, antropolog, institutionen för globala studier.

Tid: kl. 15:30–17:00 den 11 oktober.

Plats: Rydals museum (Boråsvägen 237, Gamla fabriken, Rydal) och därefter Rydals Herrgård.

NYA BÖCKER

Klassisk musik i det moderna mediasamhället

Den klassiska musiken har idag en motsägelsefull ställning.

Än så länge sidan hävdas att den är irrelevant, främst intresserar äldre generationer och behöver statsstöd. Än så länge sidan dyker den upp i alla möjliga sammanhang, från memmer på nätet, filmer och tv-serier till reklamkampanjer för symfoniorkestrar och operahus. I denna bok analyserar nio musikforskare den klassiska musiken som samtidsfenomen. Redaktörer är Tobias Pontara och Åsa Bergman.

Utsikten

Utbildningsvetenskapliga fakulteten hittar man främst i de tre byggnaderna mellan Grönsakstorget och Rosenlund-

platsen och tillsammans kallas de för Pedagogen. Min arbetsplats är på översta våningen i "Glashuset" som är hus B och i det huset finns institutionen för pedagogik och didaktik (IDPP) och institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande (IPKL).

B-husets alla sidor består av glaspartier så det är alltid mycket ljus var man än befinner sig. Nu när terminen är i gång myllrar det av studenter som läser kurser på olika lärarprogram och det är mycket liv och rörelse på de fyra våningarna. I bottenvåningen har vi ett trevligt kafé och när det är fint väder kan man sitta ute på trätrappan och titta ut mot Vallgraven, eller Kanalen som vi säger till vardags.

Jag flyttade in på mitt nuvarande kontor för ett halvår sedan och mina fönster vetter ut mot Kanalen och Nya allén. Eftersom jag har alléns alla träd utanför fönstret följer jag årstiderna från första parkett. Just nu ser jag med spänning fram emot höstens alla färger i de mäktiga lövträden.

När jag vill se lite längre går jag

fram till fönstret och blickar ut över trädtopparna. Då sticker det upp flera olika tinnar och torn: Lisebergstornet, Vasa kyrkan, klocktornet på Johannebergs kyrkan, det historiska Skansen Kronan och några imponerande höga lyftkranar.

Vänder jag blicken nedåt ser jag människor som promenerar på Beda Hallbergs gångväg i Kungsparken. Hundar ska rastas, barnvagnar rullas och bänkarna utefter vägen bjuder in till att pausa en stund. Parken stäcker sig från Stora teatern ända hit ner mot byggarbetsplatsen Västlänkens station Haga. Jag tittar också ofta ner mot kanalen där det händer mycket under sommarhalvåret.

Paddan åker förbi med turister, festbåtar med musik glider förbi, skolor tävlar i rodd och när det är studentdags är det fest både på land och vatten.

Ibland skiner solen in genom mitt fönster och det är härligt, men varmt!

Pia Høpsever

Utbildningshandläggare
Utlandsutbildade lärares vidareutbildning (ULV)
Institutionen för didaktik och pedagogisk profession (IDPP)

Minnesord Monica Rosén

Monica Rosén, professor i pedagogik på institutionen för pedagogik och specialpedagogik har hastigt lämnat oss. Hon var djupt engagerad inom utbildningsvetenskaplig forskning och hade ett stort nationellt och internationellt nätverk av forskare som hon samarbetade med. Monica drev flera forskarskolor, forskningsprojekt och var speci-

ellt engagerad i doktorander och unga forskares arbete. Hennes arbete för forskningen var av stor betydelse och hon lämnar ett stort tomrum efter sig. Våra tankar går till hennes man och två söner.

Forskningsmiljön Förutsättningar, Utbildning och Resultat (FUR) samt kollegorna på institutionen för pedagogik och specialpedagogik

Eutopia-kurs om att nå ut med forskning

– Jag lärde mig verkligen en massa under veckan, faktiskt mer än jag väntat mig! Så säger Susan Harrington, postdoktor vid institutionen för tillämpad IT. Hon har precis kommit tillbaka från Berlin efter en veckas utbildning i forskningskommunikation, arrangerad av Eutopia-nätverket.

Den 9–13 september var det premiär för Eutopia Impact School. Sammanlagt trettio postdoktorer från de tio Eutopia-universiteten hade samlats i konferensvillan Evangelischen Bildungsstätte på ön Schwandenwerder utanför Berlin för att lära sig presentera sin forskning på ett lättillgängligt sätt.

En av postdoktorerna var Susan Harrington som forskar om inkluderande pedagogik.

– Det handlade inte bara om att öva sådant man har svårt för utan också om att lära sig inse vad man redan kan, vilket förstås är bra för självförtroendet. Jag är nu mycket mer säker på att exempelvis ge en treminuterspresentation av min forskning.

Trots att deltagarna hade väldigt olika bakgrund, både professionellt och personligt, brottades de med väldigt likartade problem när det gäller att förklara sin forskning, berättar Susan Harrington.

– **Ingen av oss var** exempelvis bekväm med att bli intervjuad inför en kamera, ändå gjorde alla det jättebra! En intressant insikt var att det som man själv kanske tror är svårt, inte alls behöver vara det som allmänheten uppfattar som besvärligt.

Inte minst viktigt var den uppmuntrande stämningen, menar Susan Harrington.

– Själv är jag väldigt introvert och inte särskilt sugen på att tala inför publik, så det var verkligen roligt att få höra av andra hur bra det gick. Jag uppskattar också att lärarna gärna lät sig utmanas och delta i våra diskussioner.

Chiara Pasion, institutionen för kulturvård, menar att det varit en intensiv vecka.

– Vetenskapskommunikation bör vara enkel men ändå korrekt och pro-

Chiara Pasion berättar om konservering av tapeter.

fessionell. Termer som inte verkar så tekniska för oss kan vara komplicerade för andra och leda till att allmänheten tappar intresset. Praktiska exempel från vardagslivet är alltid bra, något jag redan använder när jag föreläser för studenter; nu har jag tränat att också ha med dem i framträdanden och texter som vänder sig till allmänheten.

Till det Chiara Pasion uppskattade mest hör att deltagarna kom från så många olika fält och att målet var att alla skulle förstå varandras forskning.

– Mitt område är konservering av väggmålningar, något som redan är mycket tvärvetenskapligt. Men det var fantastiskt roligt att få lära sig mer om allt från flygteknik till filosofi från kollegor i olika länder. Något förbättringsförslag? I så fall ännu mer tid för övning, det gäller att smida medan järnet är varmt.

Fakta: Den 9–13 september arrangerades i Berlin Eutopia Impact School. Under en vecka tränade trettio postdoktorer, tre från varje Eutopialärosäte, presentationsteknik och forskningskommunikation. Deltagare från GU var Susan Harrington, institutionen för tillämpad IT, Richard Endörfer, institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, samt Chiara Pasion, institutionen för kulturvård.

Läs mer på Medarbetarportalen.

Frågan

Vilken levnadsregel skulle du vilja följa?

– Jag har ärvt mitt livsmotto från min farmor: "att leva randigt". Jag applicerar detta på allt, vilket innebär att jag ena kvällen läser

Nobelpristagare och nästa läser kiosk litteratur, ena dagen äter en halv special och nästa en avsmakningsmeny med vinpaket; på semestern varvar jag sunkiga motorvägsmodell med lyxiga spahotell. Jag tror att kontraster och variation skapar både bredare och djupare upplevelser (och minnen) och att dessa erfarenheter ger möjlighet att utvecklas som en mångfasetterad person.

Charlotta Kronblad, postdoktor på informatik

– Det är ju liksom så, att de levnadsregler som jag tycker är viktiga, dem följer jag. De som jag inte tycker är viktiga finns det ju ingen anledning att bry sig om.

Britt Börjesson, universitetsadjunkt, institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG)

– Den livsregel som jag skulle vilja använda mig mer av är att dra ner på antalet "måsten". Använder ofta kultur och natur för återhämtning och reflektion och gärna tillsammans med andra. Det är ett kul sätt att vårda relationen till sig själv och andra. Jag har också lärt mig att acceptera vilan som produktiv tid.

Anne Lindqvist, konferensadministratör, Möteservice

– Jag vill sluta oroa mig för saker jag inte kan påverka, eftersom det tar för mycket tid och energi. Utmaningen är att lista ut vad som faktiskt går att påverka.

Monica Meller Eldh, stiftelsehandläggare, Handelshögskolans fakultetskansli och förtroendevald för Fackförbundet ST

Bli en cybersäkerhetshjälte!

Nätfiske – vad är det, vad kan hända och hur undviker jag att drabbas?

Nätfiske, eller *phishing* på engelska, är som att få ett brev från en bedragare som utger sig för att vara en vän. Det är en form av cyberattacker där bedragare försöker lura dig att ge bort känslig information som användarnamn, lösenord och kreditkortsuppgifter. De gör detta genom att låtsas vara någon du litar på - kanske din bank eller ett företag du ofta handlar hos. Oftast skickar de e-post eller sms, men de kan också använda sociala medier.

Om ett nätfiskeangrepp lyckas kan det få allvarliga konsekvenser, både för dig personligen och för verksamheten vid Göteborgs universitet. För det första kan det bli en dyr affär. Angriparna kan tömma ditt bankkonto eller göra obehöriga köp med dina

kreditkortsuppgifter. Det är som att någon stjälar din plånbok och använder ditt kort utan din tillåtelse.

Identitetsstöld är en annan stor risk. Med dina personuppgifter kan bedragarna öppna nya bankkonton, ta lån eller utföra andra bedrägerier i ditt namn. Det kan ta lång tid och mycket besvär att reda upp. Dessutom kan viktig konfidentiell information hamna i fel händer. Förövarna kan få tillgång till känsliga dokument, forskningsdata eller personliga filer. Detta kan inte bara skada dig utan också universitetet som helhet.

Nätfiske kan också innebära att din dator eller mobiltelefon infekteras med skadlig programvara. Detta kan vara virus som förstör dina filer, ransomware som låser dina data, eller spionprogram som stjälar information.

Slutligen kan ett framgångsrikt nätfiskeangrepp skada universitetets rykte och påverka förtroendet bland studenter, personal och samarbetspartner.

De meddelanden som

nätfiskarna skickar ut ser ofta skrämmande äkta ut, men med några enkla knep kan du avslöja bedragarna!

Var på din vakt! Får du e-post som du inte väntade dig, särskilt från någon du inte känner? Klicka inte på några länkar eller bilagor! Dubbelkolla alltid avsändaradressen. Nätfiskare är smarta och använder adresser som ser nästan rätt ut men ofta innehåller små stavfel eller konstiga tecken.

Använd multifaktorautentisering (MFA)! Det är som att ha ett extra lås på dörren. Även om någon lyckas få tag på ditt lösenord, behöver de fortfarande en extra kod från din telefon eller liknande för att komma in.

Håll dig uppdaterad! Se till att både din dator och dina program är uppdaterade med de senaste säkerhetsuppdateringar. Uppdateringar är din digitala rustning mot skurkarna.

Bli en cybersäkerhetshjälte! Delta i säkerhetsutbildningar och håll dig uppdaterad om de senaste nätfisketricken. Ju

mer du vet, desto bättre kan du skydda dig själv.

Använd aldrig din GU-e-postadress privat! Om du får ett meddelande från Postnord och du vet att du aldrig har registrerat din arbetsrelaterade e-postadress där, kan du väldigt lätt ertappa bedragarna.

Och kom ihåg:

Meddelanden som skapar panik? Om någon säger att ditt konto stängs om du inte agerar direkt, ta det lugnt. Seriösa företag skapar inte panik för att få dig att agera.

Personliga frågor i e-post? Seriösa företag ber sällan om känslig information via e-post. Om du blir ombedd att lämna ut något, ring upp dem i stället.

Misstänkta länkar och bilagor? Klicka aldrig på länkar eller öppna bilagor i misstänkta meddelanden. Gå direkt till företagets webbplats genom att skriva in adressen manuellt.

Genom att vara medveten och lite skeptisk kan du skydda dig själv mot nätfiskare och hålla både din och universitetets information säkra. Lycka till!

Vill du nå makthavare med din forskning?
Strategiskt stärka samverkan
i tider av samhällsomvälvningar?

Vi utvecklar tillsammans
jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Visste du att chefen kan gå ihop med förvaltningsjuristen och konfiskera din mailkorg?

Efter 21 år upphörde i somras min anställning vid Göteborgs universitet. Jag sa inte upp mig av fri vilja. Jag tror inte att gräset är grönare på andra sidan och tänkte hålla mig kvar, men lyckades inte.

När en forskare byter lärosäte börjar hon sällan om. Hon flyttar snarare sin verksamhet. Kontakterna hon byggt upp under tidigare tjänsteår behåller sitt värde, precis som breven hon samlat på sig i sina mailkorgar. De fungerar som minne, kalender, adress- och anteckningsbok. Förr i tiden kunde väl omhändertagna brev hamna på arkiv och bli till fönster mot det förflutna för framtida generationer.

Det borde vara en självklarhet för ett universitet att brev är kulturskatter som ska hanteras med varsamhet. Men så är inte längre fallet. Det humanistiska perspektivet har gradvis ersatts av ett juridiskt. GU-mäilen är ett arbetsverktyg som anställda erhåller för att använda i tjänsten, och som raderas av myndigheten när den anställde byter arbetsplats, förklarade GU:s förvaltningsjurist för mig när jag ville ta med en kopia av e-posten till mitt nya hemuniversitet. Vad som mötte mig var ett oväntat extremt uttryck för universitetets juridifiering.

Förr hade GU:s forskare kontrollen över sin mailkorrespondens. De kunde självständigt spara sina brev på ett usb-minne eller en hemdator. Universitetet litade på sina forskare. Idag ligger GU-mäilen i ett IT-moln där den skyddas inte bara från obehöriga,

utan även från de anställda själva, vilka inte längre på egen hand kan ladda ner sina mail.

Vill man behålla tillgång till sina mail får man fylla i ett kontaktformulär. Sedan svarar IT-service: "Hej! En chef behöver gallra samt godkänna att all den informationen flyttas, per svensk lag, innan ni kan flytta den utanför GU:s domän."

I detta skede kan man ha en gammaldags chef som godkänner att forskaren hämtar sina mail, men man kan också ha oturen att en modern och juridiskt uppdaterad chef svarar: "Vid skifte av arbetsgivare beviljar institutionen inte medflytt av eller backup på e-post och avsätter därmed inte resurser för så kallad gallring av medarbetares lagrade e-post."

Att du arbetat vid GU i flera decennier och aldrig hört talas om att du behöver använda en privat mailadress om du vill ha säker tillgång till din egen korrespondens, spelar för en sådan chef ingen roll. Hon följer juridiken. Hon förklarar (tålmodigt): "Att du vill ha en kopia av dina mail är ett önskemål du har, som vi som före detta arbetsgivare inte är skyldiga att möta."

Chefen kan bedyra att institutionen har stor förståelse för din situation, men att mailen är en juridisk fråga. När den anställde insisterar tar chefen hjälp av förvaltningsjuristen för att hitta en lösning. Tillsammans hittar de en juridisk lösning: bedöm vart och ett av dina 12 000 mail utifrån 21 kap. 1 och 3 §§, 23 kap. 5 §, 24 kap.

5 §, 24 kap. 8 §, 31 kap. 16 §, 39 kap. 1-3 §§ av offentlighets- och sekretesslagen. De som inte omfattas, får du vidarebefordra en och en till din nya mailadress.

Av förvaltningsjuristen får jag en lista på exempel på sånt som ska gallras:

- Uppgifter om enskildas hälsa om det kan antas att den enskilde kommer att lida betydande men om uppgifterna röjs.
- Uppgifter om enskildas bostadsadress eller andra kontaktuppgifter om det kan antas att den enskilde eller någon närstående kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men om uppgifterna röjs.
- Uppgifter om studenters personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

Jag intygar att mina mailkorgar inte innehåller något som berör dessa punkter och inte några andra sekretessbelagda uppgifter heller.

Ingen kan förklara för mig varför jag anses kapabel att följa sekretessbestämmelserna när jag väljer ut enstaka mail, men inte när jag säger att ingenting i hela mailboxen berörs av dessa paragrafer. Jag säger att det inte kan vara meningen att forskare förlorar tillgång till sin samlade korrespondens när de lämnar en arbetsplats.

Forskare från andra universitet intygar att det fortfarande är fritt fram att säkerhetskopiera sin mailbox vid

deras lärosäten. Det hjälper inte. Av facket får jag rådet att begära ut mailen via registrator. "Du kan alltid hänvisa till GDPR där du har rätt att få ut all information som man har om dig", skriver SULF. "Det troliga är då att du kommer få allt i en pdf-fil, vilket inte löser dina problem med att kunna använda mailen i ett nytt system."

Det är en missuppfattning att rättssäkerheten ökar när allt större delar av en verksamhet behandlas som juridiska frågor. Däremot blir det omöjligt att bedriva en ansvarsfull verksamhet när människor lutar på juridiken och avancerade IT-lösningar istället för på varandra. Tilliten till universitetet försämras, precis som medarbetares lojalitet och arbetsmiljön.

Juridifieringen är ett allvarligt hot mot verksamheten. Juridiken gör cheferna rädda. Cheferna slutar att tänka själva. I stället hänvisar de till handlingsplaner eller ringer förvaltningsjuristen. Stämningen är ängslig och kan uppfattas som okollegial. Vissa fogar sig i detta system, vissa söker sig till det. Andra har längtat efter något annat när de sökte sig till universitetet. Jag är en sådan människa. Det är därför jag inte klarade av att hänga kvar.

Susanne Dodillet

IDÉHISTORIKER OCH LEKTOR I PEDAGOGIK VID STOCKHOLMS UNIVERSITET (FD. LEKTOR VID GU)

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

PORTO BETALT

Ögonblicket

Foto: Johan Wingborg

▲ Var? Vem? När?

- Jacyz hotell och resort.
- Professor Mats Brännström samt Malin och Claes med sonen Vincent.
- 5 september 2024.

▲ Kort beskrivning

- Jag är en vanlig kille som älskar sport, särskilt golf. Mitt favoritämne i skolan är bild. När jag blir stor vill jag bli golfproffs. Det förklarade 10-årige Vincent vid en internationell konferens om livmodertransplantation.

Vincent föddes den 4 september 2014 som det första barnet i världen som kommit till efter en livmodertransplantation, vilket skedde inom ramen för ett forskningsprojekt vid Sahlgrenska akademien. I dag bedöms antalet genomgångna transplantationer i världen vara omkring 120 och antalet

födda barn drygt 60 varav 17 i Sverige.

Mats Brännström, professor i obstetrik och gynekologi vid Sahlgrenska akademien samt gynekolog och överläkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset, påpekade vikten av en snabb återhämtning för mottagaren men även för donatorn som genomgått en omfattande operation för att hjälpa en annan kvinna.

- Ser vi framåt i tiden kan vi förvänta oss att donatorn inte är en nära släkting utan kan vara en person som donerar genom altruistisk och anonym donation.